

www.ggssc.net

ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2019

April-June 2019

ਬਹੁਮੰਤਵੀ ਖੇਤੀ

ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ

Bahumantvi Kheti

15/-

ਸਭੇ ਜੀਅ ਸਮਾਣਿ
ਅਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰੁ॥
ਅੰਨ੍ਹ ਪਾਣੀ ਮੁਚੁ ਉਪਾਇ
ਦੁਖ ਦਾਲਦੁ ਭੀਨਿ ਤਰੁ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੧੨੫੧

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

E-mail : info@ggssc.net

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਜਿਥੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਉਦਮ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਉਚੇਚੀ ਸੰਸਥਾ ਡਾਕਟਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ :

1. ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰੀ ਜਾ ਸਕੇ।
2. ਪੇਂਡੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕਿੱਤੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਮੰਡੀਕਰਨ, ਪ੍ਰਜੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਆਮਦਨ-ਖਰਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਬਰਾਮਦ ਬਾਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।
3. ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸਬੰਧੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਾਉਣਾ।

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ, ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ
ਸਬੰਧੀ ਮੁਫਤ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ :

ਡਾ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੋਬਾਈਲ 99140-04544

ਬ੍ਰਹਮਾਂਤਵੀ ਖੇਤੀ

ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ

ਸਾਲ ਦੂਜਾ (Second Year)

ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2019 (April-June 2019)

Vol 2 (Issue 2)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਧੀਮਾਨ)

ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸੀ.ਟੀ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ: ਅਵੀਨੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, GGSSC

ਡਾ: ਮਨਮੋਹਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, GGSSC

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ, DISARDC

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ, DISARDC

ਡਾ. ਕਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਫਰੀਦਕੋਟ

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ੍ਰ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, SBTI, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਮੈਂਬਰ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ: ਰਣਜੋਧਨ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਇੰਦਰ ਮੋਹਣ

ਡਾ: ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ਡਾ: ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਤਤਕਰਾ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਵਲੋਂ	2
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ : ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ-ਮੁਖੀ ਹੱਲ	3
ਝੋਨੇ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਢੰਗ	8
ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?	11
ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ	13
ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ	15
ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿਚ ਪੌਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ	17
ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ - ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ	19
ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਚੱਜਾ ਖਾਦ ਪ੍ਰਬੰਧ	22
ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ	24
ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਸਫ਼ਲ ਕਾਸ਼ਤ	27
ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਤੇ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਅਤੇ ਅਮਰੂਦਾਂ 'ਚ ਫ਼ਸਲ ਸੁਧਾਰ	28
ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਕੰਨਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ	30
ਲਾਹੇਵੰਦ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ	31
ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ	33
ਅਪ੍ਰੈਲ, ਮਈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ	35
ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਢਿੱਲੋਂ) ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ	38
ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗ ਅਚਿੰਤਾ॥	40

ਬੇਨਤੀ

ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
ਇਹ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- ਸੰਪਾਦਕ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਆਨਰੇਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ।

ਸ੍ਰ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲੀਸ਼ਰ
ਨੇ ਫੁਆਇਲ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਲਈ
ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ
ਤੋਂ 25-3-2019 ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਫੋਨ : 0161-2450352

E-mail : info@ggssc.net

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਵਲੋਂ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਧੀਮਾਨ) 98156-59837

ਸੀ.ਟੀ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਕਿਰਸਾਨੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਾਡੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਸੋਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੋਵੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਰ੍ਹੇ 2022 ਤੱਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਾਲ 2019 ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਬਜਟ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਜਟ ਕਿਰਸਾਨੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਇਕ ਯਕੀਨੀ ਆਮਦਨ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸੰਮਾਨ ਨਿਧੀ (ਪੀ.ਐਮ.ਕਿਸਾਨ) ਨਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ 2 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੱਕ ਵਾਹੀ-ਯੋਗ ਪੈਲੀ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 6000 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਮਦਦ ਵਜੋਂ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ 12 ਕਰੋੜ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁਆਫੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਰੇਗੀ? ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਰਸਾਨੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੋਰਨ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤ-ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰੇ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ, ਸਹਾਇਕ ਖੇਤੀ ਪੰਦੇ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਤੇ ਸੁਧਰੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੱਲ ਤੋਰਨ, ਖੇਤੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁੱਲ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਫੌਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕਿਰਸਾਨੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਖਾਸਕਰ, ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬਾਂਹ ਫੜਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਫਰੂਟ ਅਸਟੇਟਸ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕਾਰਗਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਪੰਚਾਂ, ਸਰਪੰਚਾਂ 'ਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਖੇਤੀ-ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਲ ਮਿਲੇਗਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੇਤੀ-ਖੇਜ ਤੇ ਵੱਧ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਮਿਆਰੀ ਖੇਜ ਰਾਹੀਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਸੁਧਰੇ ਬੀਜ, ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਢੰਗ, ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਰਸਾਨੀ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਸਾਲੇ ਬਹੁ-ਮੰਤਵੀ ਖੇਤੀ 'ਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਲਘੜਦ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੇਹਤਰ ਅਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਕਿਰਸਾਨੀ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਉੱਜਵਲ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੋ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਲੈ ਕੇ ਸੁਧਰੇ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਕੇ ਉਹ ਫ਼ਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕੇ।

“ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਿਸਾਨ, ਬੇਹਤਰ ਕਿਰਸਾਨੀ
ਸਿਰਜਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਕਹਾਣੀ”

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ : ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ-ਮੁਖੀ ਹੱਲ

ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਧੀਮਾਨ)

ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਸੀ.ਟੀ. ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋਬਾਈਲ : 98156-59837

ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ “ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।” ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਬੱਝਾ ਜਦਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੇਜ਼ੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ‘ਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਤੇ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਤੋਂ ਆਏ ਕਣਕ ਦੇ ਬੀਜ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਕਣਕ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ ਗਿਆ। ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ-ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ, ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ-ਹਿੱਤ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਲਸੀਆਂ ਦਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹੋਏ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਤਾਂ ਦੀ ਜਮਾਂਬੰਦੀ, ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ‘ਚ ਬਿਜਲੀ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ, ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਣ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਅੰਨ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵੀ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਮੱਧ ਵਰਗ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ‘ਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਤੇ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਕਣਕ ‘ਚ 1972 ‘ਚ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ‘ਚ 1974 ‘ਚ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਿਰਫ 1.53 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਵਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਲਾਂ ‘ਚ 33-75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਣਕ ਅਤੇ 22-60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਝੋਨੇ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਿਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ 191 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫਸਲਾਂ ਹੇਠ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਕਣਕ-ਝੋਨਾ ਫਸਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬੇ ‘ਚ ਛਾ ਗਈ। ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ 1960-61 ‘ਚ ਸਿਰਫ 2 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੱਧ ਕੇ 184 ਕਿਲੋ ਹੋ ਗਈ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ‘ਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਕਿ 1970-71 ‘ਚ 4630 ਲੱਖ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਸੀ ਉਹ 2013-14 ‘ਚ 10,224 ਹੋ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਖ੍ਰੀਦਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰੀਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ :

ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੋਂ ਵਧੀ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਕਿਸਾਨ ਪੈਸੇ ਪੱਖੋਂ ਸੌਖੇ ਹੋ ਗਏ ਉੱਥੇ ਖਰਚੀਲੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ, ਖੇਤੀ ਰਸਾਇਣਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਹਥਿਆਰਾਂ, ਵੱਡੇ ਤੇ ਵਧੀਆ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾਈ ਬਣ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕਸ਼ੀਦਾਰੀ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਖਰਚੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਘੱਟਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਡੂੰਘਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਸਬਮਰਸੀਬਲ ਪੰਪ ਲਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਖਰਚਿਆਂ, ਬਾਹਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਅਨੁਵਸ਼ਿਕ ਸੰਪਰਦਾ ਬਾਇਓਡਿਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ 'ਚ ਬਹੁਤੀ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ 'ਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ (ਯੂ.ਪੀ., ਬਿਹਾਰ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ) ਤੋਂ ਸਸਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੇ-ਬਾਹਰ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਘਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਭੀੜ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜ਼ਰਮ ਦੀ ਦਰ, ਅਗਵਾਕਾਰੀਆਂ, ਵੇਸਵਾਵ੍ਰਤੀ ਤੇ ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਕਮੀ ਆਈ। ਖੇਤੀ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਬੇਰੋਕ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਭੂਮੀ ਤੇ ਜਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ/ਨਾਈਟ੍ਰਾਈਟ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੇ ਖੰਡਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਅਮੀਨੋਜ਼ ਅਤੇ ਅਮਾਈਡਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਔਰਗੈਨੋ-ਕਲੋਰੀਨ ਵਾਲੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਆਦਿ ਦੀ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ, ਮੱਛੀਆਂ, ਗਊਆਂ, ਗਿਰਝਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ 'ਚ ਕੀਤੀ ਤਰੱਕੀ ਬਦਲੇ

ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈਲੀ 'ਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪਸ਼ੂਆਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਘੱਟ ਹਰੀ ਖੇਤੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. : ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੇਤੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਘਟੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਸਿਰਫ 13-14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ।

ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਨਾਅ : 1960-70 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਰੀਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਉਣ ਕਰਕੇ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਕਿਸਾਨ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਸਲ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਸਥਿਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਬੋਝ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਪਰ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 34 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ 22 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 12,000 ਕਿਸਾਨ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 300 ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 'ਅੰਨਦਾਤਾ' ਕਿਸਾਨ ਵਲੋਂ ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵੰਗਾਰ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਆਰਥਿਕ ਕਸ਼ੀਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੀ ਹਾਲਤ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸੁਯੋਜਿਤ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਕਮਾਊ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਬੀਮੇ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬੋਝ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ : ਲਗਾਤਾਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਪੈਲੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਖੇਤੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 11.2 ਲੱਖ (1991) ਤੋਂ 9.97 ਲੱਖ (2001) ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੈਲੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5 ਲੱਖ ਤੋਂ 3 ਲੱਖ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ 2 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਲਗਭਗ 3 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਹੀ ਖੇਤੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵੰਡ, ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ, ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ

ਪੈਲੀ ਠੇਕੇ ਤੇ ਦੇਣਾ, ਆਦਿ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਮੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਘੱਟ ਰਹੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ : ਸਾਲ 2011-16 ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ 'ਚ ਵਾਧਾ ਸਿਰਫ਼ 0.44 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਪਰ ਖਰਚਿਆਂ 'ਚ ਵਾਧਾ 2.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ 'ਚ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2022 ਤੱਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੁੱਗਣੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਤੇ 17 ਰਾਜਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤਨ ਆਮਦਨ ਸਿਰਫ਼ 20,000 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ 5 ਜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਸਿਰਫ਼ 4000 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਿਰਵਾਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਅਸਮਾਨ ਛੂਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕੇਗਾ ਜੇਕਰ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਬੇਹਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ : ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੰਗਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ (ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਵ/ਤੀਬਰ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ; ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਉਪਰ ਬੋਝ ਨਾਲ ਫਸਲ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ; ਕੇਂਦਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਜਲ-ਸਤਰ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਣਾ; ਭੂਮੀ 'ਚ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ, ਜਿੰਕ, ਮੈਂਗਨੀਜ਼, ਲੋਹਾ, ਤਾਂਬਾ ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ; ਦੱਖਣੀ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਸੋਮ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ; ਫਸਲੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣਾ; ਬੇਲੋੜੇ ਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ; ਵਾਤਾਵਰਣ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ), ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਦੇ (ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਵਾਧਾ; ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ; ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਖਰਚਿਆਂ 'ਚ ਵਾਧਾ ਤੇ ਆਮਦਨ 'ਚ ਕਮੀ; ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ; ਪੇਂਡੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਵਹਿਰ; ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਲਗਭਗ ਨਾ ਹੋਣਾ; ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ੀਦ; ਭੰਡਾਰਣ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਗਲਣਾ-ਸੜਣਾ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ ਮੁੱਦੇ (ਵੱਧ ਰਹੀ ਨਸ਼ਾ ਖੋਰੀ; ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਲੋੜੇਂ ਵੱਧ ਖਰਚ; ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਆਪਸੀ ਝਗੜੇ; ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ

ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ; ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ।

ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਅਕਸਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਭਵਿੱਖ-ਮੁੱਖੀ ਕਾਰਜਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਭਵਿੱਖ-ਮੁੱਖੀ ਕਾਰਜਨੀਤੀ : ਭਵਿੱਖ-ਮੁੱਖੀ ਕਾਰਜਨੀਤੀ ਹੇਠਾਂ ਦਰਸਾਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ :

ਘੱਟ ਰਹੀ ਖੇਤੀ-ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲੈਣਾ : ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਰਕਬਾ, ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ, ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ, ਇਮਾਰਤੀਕਰਨ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ 78.4 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਘਟਣ ਦੀ ਇਹ ਰਫ਼ਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਘੱਟ ਰਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲੈਣ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਲਈ ਦੋਗਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਫਸਲ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਿਕਸਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਔੜ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ/ਬਿਮਾਰੀਆਂ/ਕੀੜੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਝੱਲ ਸਕਣ। ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਇੰਝ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਵੱਧ ਫਸਲੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਹਾਈਡ੍ਰੋਪੋਨਿਕਸ, ਏਅਰੋ ਪੋਨਿਕਸ ਆਦਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਢੰਗ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਿਲਰਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ। ਕਿਨੋਆ ਵਰਗੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਫਸਲਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤ ਕੇ ਵੀ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੀਟ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਪਲਾਸਟਿਕ/ ਜਾਲੀ ਵਾਲੇ ਪੌਲੀਹਾਊਸ ਢਾਂਚਿਆਂ 'ਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ (ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲਾਂ, ਫੁੱਲਾਂ ਆਦਿ) ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੀ ਯੋਜਨਾਕਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ : ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਏ ਕੇ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਾਲਿਆਂ 'ਚ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਯੋਗ, ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ, ਦਵਾਈ ਤੇ ਸੁਰੱਖੀ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ, ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤੀ ਕਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਗਲੇ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੇਚਣਾ, ਨੈੱਟ-ਹਾਊਸ 'ਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ, ਸ਼ਹਿਦ ਉਤਪਾਦਨ, ਖੁੰਭਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ, ਡੇਅਰੀ ਦਾ

ਕੰਮ ਅਪਨਾਉਣਾ, ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ ਤੇ ਡੱਬਾਬੰਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਖੁਦ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣਾ : ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੁਣ ਲਗਭਗ 30 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਝੋਨੇ ਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਿਰਫ਼ 16 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 12-14 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ 'ਚ ਮੱਕੀ, ਸੋਇਆਬੀਨ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਬਾਗਵਾਨੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਦੇਗਲੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀਆਂ ਸੁਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਬੀਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਾਗਵਾਨੀ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੱਢ ਗਲਣ ਨਾਲ਼ ਬੂਟੇ ਮਰਨੇ, ਫ਼ਲਾਂ ਦਾ ਕੇਰਾ, ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਆਦਿ। ਬੀਜ-ਰਹਿਤ ਕਿੰਨੂ, ਡੇਜ਼ੀ, ਡਬਲਿਊ ਮਰਕਟ ਆਦਿ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤੇ ਨੈੱਟ-ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦੇ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨੇ : ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੰਢੀਖੇਤਰ (ਪੰਜਾਬ ਦਾ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਕੋਚਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਮਾੜੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸੋਮ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਉੱਤਰ ਵਲੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਵਧੀਏ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ 42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਮਾੜੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 49.3 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਮੀਟਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਪੂਰਤੀ 34.8 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਮੀਟਰ। ਘਾਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ (73%) ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ (27%) ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਉਤਰਨ ਨਾਲ ਆਰਥਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਮੁੱਦੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਲ 142 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚੋਂ 138 ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 110 ਬਲਾਕਾਂ 'ਚ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਲੋ ਚੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ 4000 ਤੋਂ 6000 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਖੇਤੀ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਚਤ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਖੋਜਾਂ

ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ 20 ਜੂਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਲਾਉਣ, ਟੈਂਸੀਉਮੀਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਹੀ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਵਰਗੀਆਂ ਸੂਖਮ ਵਿਧੀਆਂ ਆਦਿ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਪਾਣੀ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਵਕਤ ਲੈ ਕੇ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਣੀ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਅਪਨਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ। ਝੋਨੇ ਹੇਠੋਂ ਰਕਬਾ ਘਟਾ ਕੇ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜ ਕੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ/ਵੱਟਾਂ ਅਤੇ ਨੈੱਟਹਾਊਸਾਂ 'ਚ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਬਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ 'ਪ੍ਰੀਜਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਸਬ-ਸੋਆਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ-2009' ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ 20 ਜੂਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਖੇਤ 'ਚ ਨਾ ਲਾਉਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਦਰ ਵਿਚ ਕਮੀ ਆਈ। ਸਾਲ 2000-2005, 2005-2008 ਅਤੇ 2008-2013 ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਔਸਤਨ ਗਿਰਾਵਟ 90, 75 ਅਤੇ 45 ਸੈ.ਮੀ. ਸਾਲਾਨਾ ਸੀ।

ਖੇਤੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਤਾ ਰੰਗ ਚਾਰਟ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ 62 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੀ ਬਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਣਕ, ਝੋਨੇ, ਮੱਕੀ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਤਪਾਦਨ ਖਰਚੇ ਵੀ ਘਟਾਉਣ 'ਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਸੈਂਸਰ ਅਧਾਰਤ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨੀਤੀਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸਰਬਪੱਖੀ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧ : ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀੜੇ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸਭਨਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਲਭਦ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਅ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ 2001-02 'ਚ 3800 ਟਨ ਸੀ, ਘੱਟ ਕੇ 2367 ਟਨ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ 2005-06 'ਚ ਬੀ ਟੀ ਨਰਮਾ ਆਉਣ ਤੇ ਸਰਬਪੱਖੀ ਢੰਗ ਅਪਨਾਅ ਕੇ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਰਸਾਇਣਕ

ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਉਤਪਾਦਨ ਖਰਚੇ ਘਟਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਾਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ : ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਸਰਬਪੱਖੀ ਖੁਰਾਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ, ਹਰੀਖਾਦ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਾ ਰੰਗ ਚਾਰਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਝੋਨੇ, ਕਣਕ ਤੇ ਮੱਕੀ 'ਚ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਦਾਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਫਸਲਾਂ 'ਚ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚਾ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਭੂਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੂਮੀ ਪਰਖ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਮਲਚਿੰਗ, ਬੈਂਡਾਂ ਤੇ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਪਨਾਅ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੂਖਮ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਾਰਗਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਟੈਂਸੀਉਮੀਟਰ 'ਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੈਵਿਕ ਢੰਗਾਂ ਤੇ ਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ 'ਚ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾੜੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਸਹੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸੋਮ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸਲੂਣੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਸਫੈਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਕਲੋਨਲ ਪੌਦੇ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਲਿਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ : ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ, ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਟਾਈ, ਨਰਮੇ ਦੀ ਚੁਗਾਈ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਆਦਿ ਲਈ ਯੋਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ-ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਖੇਤ ਤੇ ਵਿਛਾ ਕੇ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਾਲੀ ਤੋਂ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਬਾਗਾਂ 'ਚ ਜਾਂ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਮਲਚਿੰਗ ਕਰਕੇ, ਚਾਰੇ 'ਚ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਕੰਪੋਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਖੁੰਭਾਂ ਉਗਾ ਕੇ ਤੇ ਡੰਗਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਨੈੱਟ ਹਾਊਸ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸੈਂਸਰ ਅਧਾਰਤ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਤੀ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ

ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਸਟਮ ਹਾਇਰਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ 395 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨ ਖ਼ੀਦਣ ਲਈ 50-80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ 'ਚ ਹੈਪੀ ਸੀਡਰ, ਚੌਪਰ, ਮਲਚਰ, ਰੋਟਾਵੇਟਰ ਆਦਿ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ : ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਫੂਡ ਸਬੰਧੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਜੂਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਲੂ ਦੇ ਕਿਊਬ, ਚਿਪਸ ਆਦਿ ਤੇ ਖੁੰਭਾਂ, ਟਮਾਟਰ, ਪਿਆਜ਼ ਆਦਿ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਪਾਊਡਰ ਤੇ ਜੈਮ, ਚਟਨੀ, ਮੁਰਬੇ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬਲ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ, ਖੇਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਦਿਲਖਿੱਚਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੈਕ ਕਰਕੇ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਕਮਾਈ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਵ : ਜਲਵਾਯੂ ਬਦਲਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਕਾਰਜ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਇਓਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਖੋਜ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪਸਾਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ : ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਸੰਭਿਆਚਾਰ ਵੱਲ ਤੋਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰ ਮੰਡੀਕਰਨ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚਨਾ-ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੋਬਾਇਲ ਰਾਹੀਂ ਮੌਸਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਮੰਡੀਕਰਨ ਸੂਚਨਾ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲਾਹੇਵੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਪਛਾਣ ਕੇ ਯਤਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਬੇਹਤਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ : ਅਜੋਕਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰਾਹ ਤੇ ਤੋਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸੂਬੇ 'ਚ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਧਮੀਕਰਨ ਦੀ ਚਿਣਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਢੰਗ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ (ਢਿੱਲੋਂ) ਅਤੇ ਰੇਨੂੰ ਖੰਨਾ

ਪਲਾਂਟ ਬਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 81461-00360

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਝੋਨਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ) ਵਿਚ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਨਿਘਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਰ ਸਾਲ 0.4 ਤੋਂ 1.0 ਮੀਟਰ ਥੱਲੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਨਦੀਨ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਕੀੜਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਖੇਤੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਥਾਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਲਾਭਦੇਹ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਪਾਉਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਕੁਝ ਜਰੂਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ : ਝੋਨੇ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਸੁਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਨਤੀਜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁੱਲ ਝਾੜ ਵਿਚ ਅੱਧਾ ਯੋਗਦਾਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਟਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜ਼ੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀ ਆਰ 127, ਪੀ ਆਰ 126, ਪੀ ਆਰ 124, ਪੀ ਆਰ 123, ਪੀ ਆਰ 122, ਪੀ ਆਰ 121 ਆਦਿ ਹੀ ਬੀਜੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਾੜ 29 ਤੋਂ 31.5 ਕੁੰ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੈ ਅਤੇ ਝੁਲਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਫ਼ਸਲ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ

ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੀ.ਆਰ.126 ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ.121 ਵੱਲ ਤਵਜ਼ੋਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀ.ਆਰ. 127 ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੀ.ਆਰ. 121 ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ. 126 ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਹੋਵੇ।

ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਖਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੰਮੇ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਝਾੜ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ, ਖਾਦਾਂ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਲੇਬਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਲਈ ਜਾ

ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਖਰਚਾ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪੀ ਆਰ 121 ਦਾ ਝਾੜ 26 ਤੋਂ 36.5 ਕੁਇੰਟਲ, ਪੀ ਆਰ 126 ਦਾ ਝਾੜ 25 ਤੋਂ 37.2 ਕੁਇੰਟਲ ਅਤੇ ਪੂਸਾ 44 (ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮ) ਦਾ ਝਾੜ 28 ਤੋਂ 37.5 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਸੁੱਧ ਮੁਨਾਫਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮ (ਪੂਸਾ 44) ਦਾ ਸੁੱਧ ਮੁਨਾਫਾ ਪੀ ਆਰ 126 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 121 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਖਰਚ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੀ ਆਰ 126 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 121 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਅਸਲ ਮੁਨਾਫਾ ਪੂਸਾ 44 ਕਿਸਮ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੂਸਾ 44 ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਬੀਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ :

ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਬੀਜ ਹੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੀਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਦਾਰਿਆਂ (ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਫਾਰਮਾਂ, ਕੇ.ਵੀ.ਕੇ., ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਾਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਪਨਸੀਡ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੀਜ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਵਸੀਲਿਆਂ) ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਬੀਜ ਦੀ ਖਰੀਦ ਉਪਰੰਤ ਬਿੱਲ ਜਰੂਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ :

ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ 20 ਮਈ ਤੋਂ 5 ਜੂਨ ਤੱਕ ਹੈ। ਪਿਛੇਤੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੀ.ਆਰ.126 ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੀ.ਆਰ. 123, 122, 121 ਨੂੰ 20-25 ਮਈ, ਪੀ.ਆਰ. 127, 124 ਨੂੰ 25-31 ਮਈ ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ. 126 ਨੂੰ 25 ਮਈ ਤੋਂ 5 ਜੂਨ ਤੱਕ ਬੀਜੇ।

ਪਨੀਰੀ ਲਈ ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ :

ਪਨੀਰੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿਚ 12-15 ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਵਾਹ ਕੇ ਰਲਾ ਦਿਓ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਗਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਜੰਮ ਪੈਣ। ਨਦੀਨ ਜੰਮਣ ਉਪਰੰਤ ਖੇਤ ਨੂੰ ਹਫਤੇ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਵਾਹੁਣ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਨਦੀਨ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 60 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ, 40 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ ਯੂਰੀਆ 26 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ। ਫਿਰ 26 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਾਓ। ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ 45 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਲੁਆਈ ਕਰਨੀ ਪਵੇ (ਸਿਰਫ਼ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਤਾਂ 26 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 4 ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਪਾਓ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਢੰਗ :

ਕੱਦੂ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਖੇਤ ਵਿਚ 8 ਕਿਲੋ ਪੁੰਗਰੇ ਬੀਜ ਦਾ ਸਾਢੇ ਛੇ ਮਰਲੇ ਵਿਚ ਛੱਟਾ ਦਿਓ।

ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ :

- ◆ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੁੰਗਰੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 3 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੇਂਫਿਟ 37.5 ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ 60 ਕਿਲੋ ਰੇਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛੱਟਾ ਦਿਓ। ਜਾਂ
- ◆ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 7 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 1200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਤਰਲ ਬੂਟਾਕਲੋਰ 50 ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ 60 ਕਿਲੋ ਰੇਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛੱਟਾ ਦਿਓ।
- ◆ ਜੇਕਰ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਨਾ ਪਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਨਦੀਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੋਮੀਗੋਲਡ/ਤਾਰਕ/ਵਾਸ਼ਾਊਟ/ਮਾਚੇ 10 ਐਸ.ਸੀ. ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਲੱਘੂ-ਤੱਤਾਂ ਪੂਰਤੀ

ਲੋਹਾ

ਘਾਟ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ : ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਪੀਲਾ ਪੈਣਾ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਘਾਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ : ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ 0.5-1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ (ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਇਕ ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਦਾ ਹਫਤੇ-ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ 2-3 ਵਾਰੀ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਘਾਟ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਵੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ

ਵੀ 1.0 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ (ਇਕ ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਦਾ 2-3 ਵਾਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਜ਼ਿੰਕ

ਘਾਟ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ : ਝੋਨੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ (ਪੁਰਾਣੇ) ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ੰਗਾਲੇ ਜਾਣਾ, ਬੂਟੇ ਦਾ ਮਧਰੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਜਾੜ੍ਹ ਨਾ ਮਾਰਨਾ।

ਘਾਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ : ਜੇਕਰ ਘਾਟ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲਕੇ ਛਿੜਕੋ। ਜੇਕਰ ਘਾਟ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਵੇ ਤਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ 16 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਛੱਟੇ ਨਾਲ ਪਾਓ।

ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟਕੇ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਢੰਗ :

ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ 20 ਜੂਨ ਤੋਂ 5 ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਹੈ। ਪੀ.ਆਰ. 126 ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਾੜ ਲਈ ਪਿਛੇਤੀ ਲੁਆਈ ਕਰੋ। ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਲੁਆਈ ਵੇਲੇ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਹ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਆਰ. 126 ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ. 124 ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਅਗੇਤਾ ਵਾਧਾ-ਵਿਕਾਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ 25-30 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਲੁਆਈ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੇ ਝਾੜ ਅਤੇ ਕੁਆਲਟੀ ਉੱਪਰ ਮਾੜਾ

ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਗਾ ਕੇ ਕਰੋ। ਚੰਗੇ ਝਾੜ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਲੁਆਈ ਵੇਲੇ ਇਕ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਵਿਚ 33 ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ 30-35 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਉਪਰ ਦੀ ਲਾਓ।

ਝੋਨੇ ਲਈ ਜੀਵਕ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ :

ਫਸਲ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਅਤੇ ਕੁਆਲਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬੇਹਤਰ ਰਖਣ ਲਈ ਜੀਵਕ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ, ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ :

ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵਾਸਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਲੁਆਈ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੇ 15 ਦਿਨ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਵੀ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ, ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਨਦੀਨਾਂ ਵਿਚ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨਾ/ਬਾਸਮਤੀ ਲਈ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ (ਸਾਰਨੀ 1)

ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ	ਮਾਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ	ਵਰਤਣ ਦਾ ਢੰਗ	ਉੱਗੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ
ਬੂਟਾਕਲੋਰ 50 ਈਸੀ	1200 ਮਿ.ਲਿ.	60 ਕਿਲੋ ਮਿੱਟੀ	12-15 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਗਰੈਨਿਟ 40 ਮਿ.ਲਿ.
ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ	1000-1200 ਮਿ.ਲਿ.	ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ	20-25 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੌਮਨੀ ਗੋਲਡ 100 ਮਿ.ਲਿ.
ਰਿਫਿਟ 50 ਤਾਕਤ	600 ਮਿ.ਲਿ.	ਲੁਆਈ ਤੋਂ 2-3	150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ
ਰਿਫਿਟ 37 ਤਾਕਤ	750 ਮਿ.ਲਿ.	ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ	ਚੌੜਿਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨਦੀਨਾਂ ਲਈ ਐਲਗਰਿਪ 30 ਗ੍ਰਾਮ ਸਨਰਾਈਸ 16 ਗ੍ਰਾਮ ਲੌਡੈਕਸ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਲੁਆਈ ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ।
ਸਾਥੀ 10 ਤਾਕਤ	60 ਗ੍ਰਾਮ	ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ	
ਟੋਪਸਟਾਰ 80 ਤਾਕਤ	45 ਗ੍ਰਾਮ	ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ	
ਐਰੇਜ਼ਿਨ 18 ਤਾਕਤ	850 ਮਿ.ਲਿ.	ਵਿਚ ਛੱਟਾ ਦਿਓ।	
ਐਰੇਜ਼ਿਨ 30 ਤਾਕਤ	500 ਮਿ.ਲਿ.		

ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?

ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਢਿੱਲੋਂ)

ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਮੋ. 94654-20097

ਪੰਜਾਬ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ 21.5-59.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਚੌਲ ਅਤੇ 33.6-75.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਣਕ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਗਦਾਨ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਿਲ ਹੋਇਆ। ਝੋਨਾ ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 6-10 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਕੁੱਲ 1200-1400 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਚੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਖਾਰਾ ਪਾਣੀ ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1973 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ 10 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਡੂੰਘਾਈ ਵਾਲਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ 21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 1998 ਵਿਚ ਵਧ ਕੇ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 2013 ਵਿਚ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਮ ਮੋਟਰਾਂ (ਸੈਂਟਰੀਫਿਊਗਲ ਪੰਪ) ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮੱਛੀ ਮੋਟਰਾਂ (ਸਬਮਰਸੀਬਲ ਪੰਪ) ਲਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕੇ।

ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਉੱਚਿਤ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ :

- **ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ : ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪੁੰਗਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਤਵੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੱਲ ਫੇਰ ਕੇ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਹੱਲ ਨਾਲ ਵਾਹ ਕੇ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰ ਦਿਉ। ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿਚ 5-10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ

ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਠੀਕ ਕਰ ਲਉ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੱਦੂ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਾਵ ਪੱਧਰਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਪੌਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਗਣਗੇ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਉੱਚਿਤ ਰੋਕਥਾਮ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਰਿਸੇਗਾ।

- **ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ :** ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ ਆਰ 121, ਪੀ ਆਰ 122, ਪੀ ਆਰ 124, ਪੀ ਆਰ 126 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 127 ਵਿਕਸਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਚੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਪਤ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਾਲੀਆਂ (120 ਦਿਨਾਂ) ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ 100-120 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੀ ਆਰ 126 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਭਰਵੇ ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ। ਜੇ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਲੁਆਈ ਤੇ 93 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੱਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਝਾੜ, ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿਸਮ ਹਨੇਰੀ, ਝੱਖੜ, ਸੋਕਾ, ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਉੱਪਰ ਖਰਚੇ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਸੌਖੀ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੱਕਣ ਕਰਕੇ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਬੀਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ 14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

- **ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ :** ਝੋਨਾ ਜੂਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਪਤ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਝੋਨਾ 20 ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਬਰਸਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਨਮੀ ਵੱਧਣ ਕਰਕੇ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਘੱਟਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਪਤ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ “ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ ਸਬ ਸੋਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ 2009” ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ 20 ਜੂਨ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

- **ਖਾਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ :** ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਜਾਂ ਗੰਡੋਇਆਂ ਦੀ ਖਾਦ ਜਾਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਘੱਟ ਰਿਸੇਗਾ। ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਜਾਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਲੂਣ ਦੇ ਮਾੜੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਜਾਂ ਗੰਡੋਇਆਂ ਦੀ ਖਾਦ ਜਾਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- **ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ :** ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਦੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਬਿਜਾਈ ਸੁੱਕੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਛੇਤੀ ਲਾਓ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪਾਣੀ 4-5 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਬਿਜਾਈ ਵੱਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ 5-10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਦਿਓ। ਫਸਲ ਕੱਟਣ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 10-15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- **ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ :** ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ੀਰਨ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਤੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ 5 ਤੋਂ 8 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖਣ ਨਾਲ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਗਿਰਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
- **ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਅਨੁਸਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ :** ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ, ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਸਲ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵਿਧੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫਾਇਦੇਵੰਦ ਹੈ।

ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੀ ਟਿਊਬ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ, ਪੀਲੀ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਝੋਨਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਪਾਈਪ ਨਾਲ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ 8 ਇੰਚ ਡੂੰਘਾ ਸੁਰਾਖ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਸ ਸੁਰਾਖ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਨੂੰ ਲਗਾ ਕੇ ਖਾਲੀ ਦਰਜਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੋਲ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਕੱਪ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਸੰਪਰਕ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਘਟੇਗਾ, ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਟਿਊਬ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘੱਟਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਰੀ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ਪੀਲੀ ਪੱਟੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਭੂਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- **ਬੈੱਡ/ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਲੁਆਈ :** ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕੱਦੂ ਕੀਤੇ ਕਣਕ ਬੈੱਡ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਬੈੱਡਾਂ ਦੀ ਢਲਾਣਾਂ ਤੇ 9 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਲੁਆਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਬੈੱਡਾਂ ਉਪਰ ਇਕ ਵਾਰ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰੇ। ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਖੇਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਓ ਜਦੋਂ ਦਿੱਤਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ੀਰੇ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਪਰ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਤੇੜਾਂ ਨਾ ਬਣ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ, ਜਗਮੋਹਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਕੁਲਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸੈਣੀ)

ਫ਼ਸਲ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਮੋ. 98145-44422

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਥੱਲੇ ਜਾਣਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣਾ, ਬਹੁ-ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆਦਿ। ਮੱਕੀ, ਝੋਨੇ ਹੇਠੋਂ ਰਕਬਾ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਬਦਲ ਹੈ। ਮੱਕੀ, ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਜੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਨਾਜ ਵਾਲੀ ਫ਼ਸਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ 'ਜਾਦੂਈ ਫ਼ਸਲ' ਜਾਂ 'ਅਨਾਜ ਦੀ ਰਾਣੀ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਭੋਜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੋਨਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ (ਸਾਉਣੀ, ਹਾੜੀ ਤੇ ਬਸੰਤ, ਤਿੰਨਾਂ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ) ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੱਕੀ ਘੱਟ ਪਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪਲ ਕੇ ਫ਼ਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ, ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਸੁਧਰੇ ਢੰਗ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਤੋਂ ਚੋਖਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ:

ਸੁਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ:

ਕਿਸਮ	ਪੱਕਣ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨ)	ਔਸਤਨ ਝਾੜ (ਕੁੰ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ)
ਪੀ.ਐੱਮ.ਐੱਚ. 1	95	21.0
ਪ੍ਰਭਾਤ	95	17.5
ਕੇਸਰੀ	85	16.0
ਪੀ.ਐੱਮ.ਐੱਚ. 2	83	18.0
ਪੰਜਾਬ ਸਵੀਟ ਕਾਰਨ 1	95-100	13.0
ਪਰਲ ਪੋਪਕੋਰਨ	88	12.0

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਚੋਣ:

ਮੱਕੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਚੰਗੇ ਨਿਕਾਸ ਵਾਲੀ, ਮੈਰਾ ਤੋਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੈਵਿਕ ਕਾਰਬਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧੇਰੇ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ:

ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 4 ਤੋਂ 5 ਵਾਰ ਵਾਹ ਕੇ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰੋ। ਮੱਕੀ ਲਈ ਖੇਤ ਦਾ ਪੱਧਰਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ

ਖੇਤ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਹਲਕੀਆਂ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਨਦੀਨ ਤੇ ਹੋਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰੋਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੱਕੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਖ਼ਰਚੇ ਘਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਸੋਧ:

ਮੱਕੀ ਦੀ ਪਰਲ ਪੋਪਕੋਰਨ ਕਿਸਮ ਲਈ 7 ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ 8 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਵਿਸਟਨ ਜਾਂ ਡੈਰੇਸਲ ਜਾਂ ਐਗਰੋਜ਼ਿਮ 50 ਡਬਲਿਊ.ਪੀ. 3 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਸੋਧਣ ਨਾਲ ਬੀਜ ਦਾ ਗਲੂਣਾ ਤੇ ਪੌਦਾ ਝੁਲਸਣ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬੀਜ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਗਾਉਣਾ:

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬੀਜ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਗਾਉ। ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਕਨਸ਼ੋਰਸ਼ੀਅਮ ਨੂੰ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਕੇ ਮੱਕੀ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਓ। ਪੱਕੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਛਾਵੇਂ ਸੁੱਕਾ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਜਲਦੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਟੀਕਾ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ (ਗੇਟ ਨੰ.1), ਕੇ.ਵੀ.ਕੇ. ਅਤੇ ਫਾਰਮ ਸਾਲਾਹਕਾਰ ਕੇਂਦਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਢੰਗ :

ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਮਈ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਜੂਨ ਤੱਕ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੱਧਰੀ ਬਿਜਾਈ ਵਿਚ, ਕਤਾਰ ਤੋਂ ਕਤਾਰ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ 60 ਸੈ.ਮੀ. ਤੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ 20 ਸੈ.ਮੀ. ਰੱਖੋ। ਬਿਜਾਈ ਵੱਟਾਂ (60 ਸੈ.ਮੀ. x 20 ਸੈ.ਮੀ.) ਜਾਂ ਬੈਡਾਂ (67.5 ਸੈ.ਮੀ. x 18 ਸੈ.ਮੀ.) ਤੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫ਼ਸਲ ਗੋਡੇ-ਗੋਡੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਓ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵੱਟਾਂ/ਬੈਡਾਂ ਤੇ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਟਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਬੱਲਦਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਰਿਜ਼ਰ (ਵੱਟਾਂ ਵਾਲੀ) ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟ ਡਿੱਗਣ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ, ਵਹਾਈ ਦਾ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਵਾਹੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ। ਜੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਨਦੀਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗਰਾਮੈਕਸੋਨ ਦਾ ਅੱਧਾ ਲਿਟਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ :

ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਟਰਾਜ਼ੀਨ ਇਕ ਚੋਣੀਦਾ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਹੈ ਜੋ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਟਰਾਟਾਫ਼ 50 ਡਬਲਯੂ ਪੀ (ਐਟਰਾਜ਼ੀਨ) 800 ਗ੍ਰਾਮ ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਛਿੜਕੋ। ਇਹ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਵਰਤੋ ਪਰ ਜੇਕਰ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈ ਨਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਐਟਰਾਟਾਫ਼ 50 ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 250 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਪੱਟੀ ਵਿਚ ਫ਼ਸਲ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਤੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 10 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ 15-30 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਗੋਡੀ ਕਰੋ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਦਵਾਈ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 500-800 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ (ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਨੁਸਾਰ) ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 10 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਕਰ ਦਿਓ ਜਾਂ 105 ਮਿਲੀ ਲਿਟਰ ਲੌਡਿਸ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤੋ। ਤੀਲੇ/ਮੇਥੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 400 ਮਿ.ਲਿ. 214-ਡੀ ਅਮਾਈਨ ਸਾਲਟ 58 ਤਾਕਤ ਦਾ ਸਪਰੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 20-25 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਕਰੋ।

ਸਿੰਚਾਈ :

ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਖਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਭਗ 4-6 ਪਾਣੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੱਕੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਰਣ ਤੇ ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਵੀ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ।

ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਛੜਾਈ :

ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਟਾਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਛੱਲੀਆਂ ਦੇ ਖੱਗੇ ਸੁੱਕੇ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਭੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਟਾਂਡੇ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਹਰੇ ਹੋਣ। ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਜੇ ਖੇਤ ਜਲਦੀ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਟਾਂਡੇ ਛੱਲੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕੱਟ ਲਵੋ ਅਤੇ 10-15 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸੁਕਾ ਲਵੋ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਮੰਡੀਕਰਨ ਵੇਲੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਲ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤੇ ਬੀਜੀ ਮੱਕੀ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

‘ਧਰਮਾਤਮਾ ਖੇਤੀ’ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਬੇਨਤੀ

ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਸ਼ੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਜੀ :

ਟਾਈਟਲ (ਪੰਨਾ 4)	10,000.00
ਟਾਈਟਲ (ਪੰਨਾ 2-3)	7,000.00
ਪੂਰਾ ਪੰਨਾ ਰੰਗਦਾਰ	5,000.00
ਪੂਰਾ ਪੰਨਾ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ	3,000.00
ਅੱਧਾ ਪੰਨਾ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ	1,500.00
ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ	1,000.00

ਧਰਮਾਤਮਾ ਖੇਤੀ

ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ :

ਡਾ: ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ (ਅਹੁਜਾ)

98760-96220

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਈਮੇਲ : info@ggssc.net ਫੋਨ : 0161-2450352

ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਬਰਾੜ), ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਅਬੋਹਰ ਮੋ. 84274-41177

ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਸਨਅਤੀ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਝੋਨੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਾਨ, ਖਰਚਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਬਹੁਤ ਅਣਚਾਹੇ ਖਰਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਨਰਮੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਕਣਕ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਡੀ ਏ ਪੀ ਪਾਈਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਰਮੇ ਨੂੰ ਡੀ ਏ ਪੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਲੋੜ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਸਪਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੀਟ ਨਾਸ਼ਕ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਰੇਤਲੀਆਂ, ਖਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸੇਮ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਿਕਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖੜੋਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ

ਨਰਮਾ ਜਾਂ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਬੀਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ, ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਐਫ 2228, ਐਲ ਐਚ 2108, ਐਲ ਐਚ 2076 ਅਤੇ ਐਫ 2383 (ਸੰਘਣੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ), ਗੈਰ ਬੀਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ (ਐਲ ਐਚ 144) ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (ਐਲ ਡੀ 1019, ਐਲ ਡੀ 949 ਅਤੇ ਐਫ ਡੀ ਕੇ 124) ਦੀ ਹੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਖੇਤ ਦੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਤਿਆਰੀ

ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਡੂੰਘੀ ਵਹਾਈ ਲਾਹੇਵੰਦ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੇਠ ਸਖਤ ਤਹਿ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਘੱਟ ਜ਼ੀਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਦੋ ਤਰਫ਼ਾ 45-50 ਸੈਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘੀ ਵਹਾਈ ਸਬ ਸੋਇਲਰ (ਤਹਿ ਤੋੜ ਹਲ) ਨਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੁਹਾਗਾ ਮਾਰੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੀ ਸਖਤ ਤਹਿ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਜ਼ੀਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਝਾੜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਿਆਰੀ, ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਭਰਵੀਂ ਰੋਣੀ ਕਰੋ। ਖੇਤ ਨੂੰ ਵੱਤਰ ਆਉਣ ਤੇ ਵਾਹੋ ਅਤੇ ਸੁਹਾਗਾ ਮਾਰੋ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਨਰਮੇ/ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ/ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਸਮਾਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ 15 ਮਈ ਤੱਕ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਪਛੇਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾਵਾਰ ਘੱਟਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ

ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬੀਜ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਉ। ਨਰਮੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੀ ਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦਾ 900 ਗ੍ਰਾਮ (ਬੀਟੀ) + 240 ਗ੍ਰਾਮ (ਗੈਰ ਬੀਟੀ) ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ, ਨਰਮੇ ਦੀ ਬੀਟੀ ਕਿਸਮ ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਬੀ ਟੀ 1 ਦਾ 4.0 ਕਿਲੋ (ਬੀਟੀ) + 1.0 (ਗੈਰ ਬੀਟੀ) ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਫ. 2228, ਐਲ.ਐਚ. 2108 ਅਤੇ ਐਲ.ਐਚ. 2076 ਦਾ ਬੀਜ 3.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਐਲ.ਡੀ. 1019, ਐਲ.ਡੀ. 949 ਅਤੇ ਐਫ.ਡੀ.ਕੇ. 124 ਦਾ 3.0 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਦੇਗਲੀ ਕਿਸਮ ਐਲ.ਐਚ.ਐਚ. 144 ਦਾ ਬੀਜ 1.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤੋ।

ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਢੰਗ

ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਠੀਕ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵੱਤਰ ਵਿਚ

ਸਵੇਰੇ ਜਾ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰੇ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੇਤ ਦੀ ਵੱਤਰ ਜਲਦੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਡਰਿਲ ਨਾਲ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋ। ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਬੀ ਟੀ 1 ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ 45 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੇ ਐੱਫ. 2228, ਐਲ.ਐਚ. 2108 ਅਤੇ ਐਲ.ਐਚ. 2076 ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 60 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੀ ਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ 'ਚ ਇਹ ਫਾਸਲਾ 75 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਕਿਸਮ ਐੱਫ. 2383 ਵਿਚ ਇਹ ਫਾਸਲਾ 15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵੱਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਡ ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ

ਬੀਜ ਦੀ ਉਗਣ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬੂਟੇ ਮੱਚ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਫਸਲ ਵਿਰਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ 4 x 6 ਇੰਚ ਦੇ ਪੋਲੀਥੀਨ ਲਿਫਟਾਫਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਰੂੜੀ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਬੀਜ ਦੇਵੇ ਅਤੇ 3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿਉ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ ਨਮੈਟਿਕ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਇਟਸਿਟ, ਮਧਾਣਾ/ਮੱਕੜਾ, ਚੁਲਾਈ, ਤਾਂਦਲਾ, ਕੰਗੀ ਬੂਟੀ, ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਨ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ 2-3 ਗੋਡੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਟਿੱਲਰ (ਸੀਲਰ) ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਫਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਬਨਣ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸਟੈਂਪ 30 ਈ.ਸੀ. (ਪੈਡੀਮੈਥਾਲਿਨ) 1.0 ਲਿਟਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ ਤੇ ਇਕ

ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਾਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰੇ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੇਤ ਦੀ ਵੱਤਰ ਜਲਦੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਡਰਿਲ ਨਾਲ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋ। ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਬੀ ਟੀ 1 ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ 45 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੇ ਐੱਫ. 2228, ਐਲ.ਐਚ. 2108 ਅਤੇ ਐਲ.ਐਚ. 2076 ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 60 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੀ ਟੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ 'ਚ ਇਹ ਫਾਸਲਾ 75 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖੋ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਕਿਸਮ ਐੱਫ. 2383 ਵਿਚ ਇਹ ਫਾਸਲਾ 15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵੱਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਡ ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ

ਬੀਜ ਦੀ ਉਗਣ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬੂਟੇ ਮੱਚ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਫਸਲ ਵਿਰਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ 4 x 6 ਇੰਚ ਦੇ ਪੋਲੀਥੀਨ ਲਿਫਟਾਫਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਰੂੜੀ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਬੀਜ ਦੇਵੇ ਅਤੇ 3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿਉ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ ਨਮੈਟਿਕ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਇਟਸਿਟ, ਮਧਾਣਾ/ਮੱਕੜਾ, ਚੁਲਾਈ, ਤਾਂਦਲਾ, ਕੰਗੀ ਬੂਟੀ, ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਨ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ 2-3 ਗੋਡੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਟਿੱਲਰ (ਸੀਲਰ) ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਫਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਬਨਣ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸਟੈਂਪ 30 ਈ.ਸੀ. (ਪੈਡੀਮੈਥਾਲਿਨ) 1.0 ਲਿਟਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ ਤੇ ਇਕ

ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਅਣਚਾਹੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਨਰਮੇ ਦਾ ਅਣਚਾਹਿਆ ਵਾਧਾ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਝੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਅਣਚਾਹੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਚਮਤਕਾਰ (ਮੈਪੀਕੁਐਟ ਕਲੋਰਾਈਡ 5 ਫੀਸਦ) ਦੇ ਦੋ ਸਪਰੇਅ 300 ਮਿ.ਲਿ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 80 ਤੋਂ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਰਤ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 60 ਅਤੇ 75 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕਰੋ। ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਫਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕੱਦ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦਾ ਸਹੀ ਕੱਦ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 18 'ਤੇ

ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਡਾ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਸੋਹੀ)

ਸੀਨੀਅਰ ਐਂਟੋਮੋਲੋਜਿਸਟ, ਰੀਟਾਇਰਡ ਮੋ. 94178-06677

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਰਮੇ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਹਰ ਸਾਲ ਘੱਟਦਾ ਵੱਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2018 ਦੌਰਾਨ ਇਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ 2.83 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ 2017 ਦੌਰਾਨ ਨਰਮੇ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਨਾਲੋਂ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਫਸਲ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਘਟਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀੜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਸਮੇਂ ਨਰਮੇ ਦਾ ਘੱਟ ਭਾਅ ਮਿਲਣਾ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਣ।

- ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਦੇ ਪਰਖੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਹੀ ਬੀਜੇ। ਇਹ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਬੋਝੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਬੀ ਟੀ-ਰਹਿਤ ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਐਫ 2288, ਐਫ 2383, ਐਲ ਐਚ 2108 ਅਤੇ ਐਲ ਐਚ 2076 ਜੋ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੀਆ ਝਾੜ (7.5-8.5 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵੀ ਹੈ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬੀਜੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ।
- ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬੀ ਟੀ-ਰਹਿਤ ਨਰਮਾ ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੜ ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦੁਆਲੇ/ਨਜ਼ਦੀਕ ਡੇਢ ਕਨਾਲ ਬੀ ਟੀ-ਰਹਿਤ ਨਰਮਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬੀਜੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਲਈ ਸੁੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕਤਾ ਰੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਬੀ ਟੀ ਨਰਮਾ ਖਾ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ, ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਐਲ ਡੀ 1019 ਅਤੇ ਐਲ ਡੀ 949 ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ।

- ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਨੇੜੇ ਭਿੰਡੀ, ਅਰਹਰ, ਮੂੰਗੀ, ਜੰਤਰ ਅਤੇ ਅਰਿੰਡ ਆਦਿ ਨਾ ਬੀਜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਨਰਮੇ ਲਈ ਵੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਨਰਮੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਾਜਰਾ, ਜੁਆਰ, ਮੱਕੀ ਆਦਿ ਬੀਜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਮੀਲੀਬੱਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ, ਤੇਲਾ ਤੇ ਭੂਰੀ ਜੂੰ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੂਰੀ ਜੂੰ ਦਾ ਹਮਲਾ ਮਈ-ਜੂਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਦੁਆਲੇ ਚਮਕੀਲੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਾਲਗ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਤੁਪਕਿਆਂ ਵਰਗਾ ਮਲ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚਿਪਚਿਪਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਨਰਮੇ ਉਪਰ ਉੱਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੂੰ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਨਰਮੇ 'ਚ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਤੇਲੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬਾਲਗ ਨਰਮੇ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲੇ ਕਾਰਣ ਪੱਤੇ ਝੜ੍ਹ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਛਿੜਕਾਅ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਰੋ ਜਦ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਛੱਤਰੀ ਦੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਵਰਗੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ।

ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ

- ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਉਲਾਲਾ 50 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਫਲੋਨਿਕਾਮਿਡ) ਜਾਂ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਪੋਲੋ 50 ਡਬਲਯੂ ਪੀ (ਡਾਇਆਫੈਨਥੂਯੂਰੇਨ) ਜਾਂ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਉਸ਼ੀਨ 20 ਐਸ ਜੀ

(ਡਾਇਨੋਟੈਫੂਰਾਨ) ਜਾਂ 800 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਫਾਸਮਾਈਟ 50 ਈ ਸੀ (ਈਥੀਆਨ) ਜਾਂ ਇਕ ਲਿਟਰ ਅਚੂਕ (ਨਿੰਮ ਆਧਾਰਤ ਕੀਟ ਨਾਸ਼ਕ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

- ਭੂਰੀ ਜੂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 170 ਗ੍ਰਾਮ ਡੈਲੀਗੇਟ 11.7 ਐਸ ਸੀ (ਸਪਾਈਨੋਟੋਰਮ) ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕਿਊਰਾਕਰੋਨ 50 ਈ ਸੀ (ਪ੍ਰੋਫੈਨੋਫਾਸ) ਜਾਂ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਪੋਲੋ 50 ਡਬਲਯੂ ਪੀ (ਡਾਇਆਫੈਨਥੂਯੂਰੋਨ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।
- ਹਰੇ ਤੇਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਉਲਾਲਾ 50 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਫਲੋਨਿਕਾਮਿਡ) ਜਾਂ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਉਸ਼ੀਨ 20 ਐਸ ਜੀ (ਡਾਇਨੋਟੈਫੂਰਾਨ) ਜਾਂ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਐਕਟਾਰਾ 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਥਾਇਆਮੀਥਾਕਸਮ) ਜਾਂ 40 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਇਮੀਡਾਸੋਲ 200 ਐਸ ਐਲ (ਇਮੀਡਾਕਲੋਪਰਿਡ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੀ ਟੀ-ਰਹਿਤ ਨਰਮੇ ਤੇ ਟੀਡੋ ਕਾਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਆਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ਚਿਤਕਬਰੀ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰਿਪਕਾਰਡ 10 ਈ ਸੀ (ਸਾਈਪਰਮੈਥਰਿਨ) ਜਾਂ 80 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸਿੰਬੁਸ 25 ਈ ਸੀ (ਸਾਈਪਰਮੈਥਰਿਨ) ਜਾਂ 160 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡੇਸਿਸ 2.8 ਈ ਸੀ (ਡੈਲਟਾਮੈਥਰਿਨ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।
- ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ, ਗੁਲਾਬੀ ਸੁੰਡੀ ਅਤੇ ਚਿਤਕਬਰੀ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 800 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਏਕਾਲਕਸ 25 ਈ ਸੀ (ਕੁਇਨਲਫਾਸ) ਜਾਂ 800 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਫਾਸਮਾਈਟ 50 ਈ ਸੀ (ਈਥੀਆਨ) ਜਾਂ 500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕਿਊਰਾਕਰਾਨ 50 ਈ ਸੀ (ਪ੍ਰੋਫੈਨੋਫਾਸ) ਜਾਂ 40 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਫੇਮ 480 ਐਸ ਸੀ (ਫਲੂਬੈਂਡੀਆਮਾਈਡ) ਜਾਂ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਅਵਾਂਟ 15 ਐਸ ਸੀ (ਇੰਡੋਕਸਾਕਾਰਬ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।
- ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਸੁੰਡੀ ਲਈ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੀਮੋਨ 10 ਈ ਸੀ (ਨੋਵਾਲਿਊਰਾਨ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ

- ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਉੱਲੀ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਬਲਾਈਟੋਕਸ 50 ਵਿਚ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਟਰੈਪਟੋਸਾਈਕਲਿਨ ਜਾਂ 20 ਗ੍ਰਾਮ

ਐਗਰੀਮਾਈਸੀਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

- ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
- ਪੈਰਾਵਿਲਟ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਪੌਦਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 10 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਕੋਬਾਲਟ ਕਲੋਰਾਈਡ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

..... ਪੰਨਾ 16 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਨਰਮਾ-ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਜਲ-ਨਿਕਾਸ

ਬਾਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 4-6 ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 4-6 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ 2-3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਪਿਛੋਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਕੇ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਵੀਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਸਿੰਚਾਈ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਟੀਡੋ ਵਧੀਆ ਖੁਲਣ। ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਨਰਮੇ/ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਔੜ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਝੜ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਰਮੇ/ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਖੜਨ ਨਾਲ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪੱਤੇ ਝਾੜਨਾ

ਟੀਡੋ ਅਗੇਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਖਿੜਾਉਣ ਲਈ, ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ 500 ਮਿ.ਲਿ. ਈਥਰਲ 39 ਫੀਸਦ (ਇਥੀਫੇਨ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਸਪਰੇਅ ਤੋਂ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ 85-90 ਫੀਸਦ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਵੇ ਹਨ। ਪੱਤੇ ਝਾੜਨ ਨਾਲ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੁਗਾਈ

ਨਰਮੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਚੁਗਾਈ ਅਗੇਤੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਪਾਹ ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਨਰਮਾ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿਚ ਚੁਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ 15-20 ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਨਰਮੇ/ਕਪਾਹ ਦੀ ਚੁਗਾਈ ਕਰੋ। ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਚੁਗਾਈ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਕੀਮਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ - ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (ਵਿਰਕ) ਅਤੇ ਗੁਰਦਿਕਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ

ਪਲਾਂਟ ਬਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 94174-52596

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਨਾ-ਕਣਕ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਆਉਣਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ (World Health Organization) ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਮਿਲਦੀਆਂ 30-35 ਗ੍ਰਾਮ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਦਾਲਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵੱਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ

ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ਤੱਕ ਮੂੰਗੀ, ਅਰਹਰ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੁਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ, ਅਰਹਰ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1 : ਦਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਫਸਲ	ਕਿਸਮ	ਪੱਕਣ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਦਿਨ)	ਔਸਤ ਝਾੜ (ਕੁਇੰਟਲ/ਏਕੜ)
ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ	ਟੀ ਐੱਮ ਬੀ 37	60	4.9
	ਐੱਸ ਐੱਮ ਐੱਲ 832	61	4.6
	ਐੱਸ ਐੱਮ ਐੱਲ 668	60	4.5
ਅਰਹਰ	ਏ ਐੱਲ 882	132	5.4
	ਪੀ ਏ ਯੂ 881	132	5.1
	ਏ ਐੱਲ 201	140	5.0
ਸੋਇਆਬੀਨ	ਐੱਸ ਐੱਲ 958	142	7.3
	ਐੱਸ ਐੱਲ 744	139	7.3
	ਐੱਸ ਐੱਲ 525	144	6.1

ਬੀਜ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਲਾਉਣਾ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੇ ਇਕ ਪੈਕਟ (ਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ ਐੱਲ ਐੱਸ ਐੱਮ

ਆਰ-1 ਅਤੇ ਰਾਈਜ਼ੋਬੈਕਟੀਰੀਅਮ ਆਰ ਬੀ-3), ਅਰਹਰ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਬਰੈਡੀਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ ਕਲਚਰ (ਐੱਲ ਐੱਸ ਬੀ ਆਰ-3) ਲਾ ਲੈਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੂੰਗੀ ਵਿਚ 12-16 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅਰਹਰ ਵਿਚ 5-7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਵਿਚ 8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਝਾੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦੇ ਇਹ ਟੀਕੇ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 2 : ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ, ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਢੰਗ

ਫ਼ਸਲ	ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)	ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੰਗ	
			ਕਤਾਰ ਤੋਂ ਕਤਾਰ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਬੀਜ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)
ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ (ਟੀਐਮ ਬੀ 37 ਅਤੇ ਐੱਸ ਐੱਮ ਐੱਲ 832 ਕਿਸਮਾਂ)	12	20 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ ਲੇਟ ਤੋਂ ਲੇਟ 20 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੱਕ	22.5 x 7	4-6
ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ (ਐੱਸ ਐੱਮ ਐੱਲ 668 ਕਿਸਮ)	15			
ਅਰਹਰ	6	ਮਈ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ	50 x 25	-
ਸੋਇਆਬੀਨ	25-30	ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਦਰਵਾੜਾ	45 x 4-5	2.5-5.0

ਬਿਨਾਂ ਵਹਾਈ ਬਿਜਾਈ

ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ, ਅਰਹਰ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਨਾਂ ਵਹਾਈ ਜ਼ੀਰੋ ਟਿੱਲ ਡਰਿੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬੈਂਡ ਉੱਤੇ ਬਿਜਾਈ

ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਰਹਰ ਦੀ ਇਕ ਕਤਾਰ ਦੀ ਬੈਂਡ ਉੱਤੇ ਬਿਜਾਈ ਕਣਕ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ 20-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਝਾੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਖਾਦਾਂ

ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫ਼ਸਲਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਰਮਿਆਨੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਮੂੰਗੀ, ਅਰਹਰ ਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਨੂੰ 11, 13 ਤੇ 28 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ 100, 100 ਤੇ

200 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰ-ਫਾਸਫੇਟ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।

ਜੇਕਰ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਆਲੂਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਕਣਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਗਈ ਅਰਹਰ ਨੂੰ ਫਾਸਫੇਰਸ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਫਾਸਫੇਰਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਈ ਹੋਵੇ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 4 ਟਨ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੂਰੀਆ (3 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ) ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 60 ਅਤੇ 75 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਝਾੜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਣ ਨੂੰ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਜੇਕਰ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਦੀਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਗੋਡੀਆਂ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗੋਡੀਆਂ ਦੀ

ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੇਠ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੋਡੀ 3-4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਤੇ ਦੂਜੀ 6 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਕਰੋ। ਗੋਡੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਘੱਟ ਖਰਚ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3 : ਦਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਫ਼ਸਲ	ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ	ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ	ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ
ਅਰਹਰ	ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ ਜਾਂ ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ + ਇਕ ਗੋਡੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-7 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ	1 ਲਿਟਰ 600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ	ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 1-2 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ
ਸੋਇਆਬੀਨ	ਸਟੋਪ 30 ਈਸੀ + ਗੋਡੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਪਰਿਮਿਜ਼ 10 ਐੱਸ ਐੱਲ (ਇਮੇਜ਼ਾਪਾਇਰ)	600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ	ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 1-2 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ

1. ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
2. ਨੇਜ਼ਲ ਫਲੱਡ ਜੈੱਟ ਜਾਂ ਫਲੈਟ ਫੈਨ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
3. ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
4. ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨਦੀਨ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
5. ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਪਰੇਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪਰੇਅ ਲਈ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤੋਂ।
6. ਜੇਕਰ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਸਪਰੇਅ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹਵਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਾਂ ਨਾ ਹਵਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਾਢੀ

ਸਿੰਚਾਈ

ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ 3-5 ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 25 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲਾ 55 ਦਿਨਾਂ ਤੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਰਹਰ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 3-4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਦਿਓ ਅਤੇ ਅੱਧ ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪੱਕਦੀ ਹੈ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਨੂੰ 3-4 ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਪਾਣੀ ਫ਼ਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਵਾਢੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫ਼ਲੀਆਂ ਪੱਕ ਜਾਣ, ਕਾਫੀ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸੁੱਕ ਜਾਣ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਵਾਢੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਣ ਅਤੇ ਫ਼ਲੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਜਾਵੇ। ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਗਹਾਈ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਕੁਟਿਆ ਜਾਂ ਲਿਤਾੜਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਅਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਉੱਗਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਹਰ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਵਾਢੀ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਚੱਜਾ ਖਾਦ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਰੂਪਇੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਗਿੱਲ) ਅਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਢੇਰੀ)

ਭੂਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 98785-00598

ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਝਾੜ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੜੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਖਰਚ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਨਾ ਕਰਵਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਾਤਰਾ ਘਟਾਈ ਜਾਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਘਟ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਤੱਤ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਦੀ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧੇਰੇ ਮਾਤਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਖਾਦ ਦੀ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨਾ :

ਦਰਮਿਆਨੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਨੂੰ 90 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 27 ਕਿਲੋ ਡੀਏਪੀ ਅਤੇ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪੋਟਾਸ਼ ਤੱਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਆਖਰੀ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਉ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਨੂੰ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ ਆਰ 124 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ 126 ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਦੀ ਤੀਜੀ ਕਿਸ਼ਤ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 5 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਪਾਉ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵਾਲੇ ਝੋਨੇ ਵਿਚ

130 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 4, 6 ਅਤੇ 9 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਾਉ।

ਜੇ ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 6 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ 35 ਕਿਲੋ ਘਟ ਕਰ ਦਿਉ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਤਰ ਜਾਂ ਸਣ ਦੀ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 55 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਘਟ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਖਾਦ ਨਾਲ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਬੱਚਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਵੀ ਘੱਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਸਮਤੀ :

ਬਾਸਮਤੀ 386, ਬਾਸਮਤੀ 370 ਅਤੇ ਸੀ ਐਸ ਆਰ 30 ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 18 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ 5,4,3 ਅਤੇ 2 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ 1121, 1637 ਅਤੇ 1718 ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 36 ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ 1509 ਨੂੰ 54 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਉ। ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਖਾਦ ਆਖਰੀ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਨੂੰ ਪਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਸਮਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਢੈਂਚਾ (ਜੰਤਰ) ਜਾਂ ਸਣ ਦੀ 45-55 ਦਿਨ ਦੀ ਹਰੀ ਖਾਦ ਖੇਤ ਵਿਚ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੁੱਗੀ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਹਰੇ ਟਾਂਗਰ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਸਲ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਲਘੂ ਤੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ :

ਜ਼ਿੰਕ :

ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਨੂੰ 25 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡਰੇਟ (21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ 16 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡਰੇਟ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ।

ਲੋਹਾ :

ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਆਮ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਿਕਲਦੇ ਪੱਤੇ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਪੀਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੱਤਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਹ ਪਤੇ ਸਫੇਦ ਜਿਹੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫੈਰਸ

ਸਲਫੇਟ ਦੇ 1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੋਲ (1 ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਦੇ ਹਫਤੇ-ਹਫਤੇ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ 2-3 ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਲੋਹੇ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਭਾਵ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਛੱਟਾ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ।

ਮੱਕੀ:

ਦਰਮਿਆਨੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ ਐਮ ਐਚ 1, ਪ੍ਰਭਾਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਵੀਟ ਕੌਰਨ 1 ਨੂੰ 110 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 55 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਅਤੇ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪਾਉ। ਪੀ ਐਮ ਐਚ 2, ਕੇਸਰੀ ਅਤੇ ਪਰਲਪੋਪ ਕੌਰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 75 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਜੇਕਰ ਮੱਕੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪੋਟਾਸ਼ ਤੱਤ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਕਰੋ ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾ ਦਿਉ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਨੂੰ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲ ਗੋਡੇ-ਗੋਡੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬੂਰ ਪੈਣ ਤੇ ਪਾਉ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਢੇਚੇ ਜਾਂ ਸਣ ਦੀ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੀ ਫਸਲ ਜਦੋਂ 50 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਕੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਦਬਾਅ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਖਾਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 6 ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵਧੀਆ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੂਰਾ ਝਾੜ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ:

ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੂਜੇ ਜਾਂ ਤੀਜੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵੱਲ ਸਫੈਦ ਜਾਂ ਹਲਕਾ ਪੀਲਾ ਪੱਟੀ ਨੁਮਾ ਧੱਬਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨਾੜ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 10 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (21 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ 6.5 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਦਿਓ। ਜੇ ਫਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਏਕੜ ਲਈ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 1200 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਤੇ 600 ਗ੍ਰਾਮ ਅਣਬੁਝਿਆ ਚੂਨਾ ਜਾਂ 750 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਤੇ 375 ਗ੍ਰਾਮ ਅਣਬੁਝਿਆ ਚੂਨਾ ਪਾ ਕੇ ਘੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ:

ਨਰਮਾ/ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, ਪੀ ਏ ਯੂ ਬੀ ਟੀ-

1 ਨੂੰ 80 ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਬੀ ਟੀ ਤੇ ਬੀ ਟੀ-ਰਹਿਤ ਦੋਗਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 90 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਪਾਉ। ਫਾਸਫੋਰਸ ਤੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਜਾਂ 75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਜਿਥੇ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਯੂਰੀਏ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 10 ਕਿਲੋ ਘਟਾ ਦਿਉ। ਪੋਟਾਸ਼ ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਉਪਲੱਬਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਖਾਦ ਅਤੇ 10 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (ਹੈਪਟਾਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਜਾਂ 6.5 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (ਮੋਨੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਪਾਉ। ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਿੰਕ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (13:00:45) ਦੇ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੋਲ (100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 2 ਕਿਲੋ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ) ਦੇ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਫਤੇ-ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ 4 ਛਿੜਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਬੀ ਟੀ ਨਰਮੇ ਵਿਚ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੋਲ (100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਲੋ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ) ਦੇ ਦੋ ਛਿੜਕਾਅ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਫੁੱਲਭੇਡੀ ਪੈਣ ਅਤੇ ਟੀਡੇ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਮਾਦ:

ਕਮਾਦ ਬੀਜਣ ਤੇ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 8 ਟਨ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਇਸ ਨਾਲ 90 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰੂੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਯੂਰੀਏ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ (130 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜ਼ੋਟੋਬੈਕਟਰ (ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ)/ਕਨਸੋਰਸ਼ੀਅਮ 4 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਗੰਨੇ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੀਜੜ ਫਸਲ ਨੂੰ 130 ਅਤੇ ਮੂਢੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 195 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਬੀਜੜ ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਕਮਾਦ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਉ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਈ-ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਪਾਉ। ਮੂਢੇ ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਤਿੰਨ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਫਰਵਰੀ, ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੇ ਮਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉ ਅਤੇ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ (75 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।

ਮੂੰਗੀ:

ਮੂੰਗੀ ਦੇ ਇਕ ਏਕੜ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਉਂ ਲਉ। ਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ ਟੀਕੇ ਦਾ ਇਕ ਪੈਕਟ ਇਸ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਬੀਜ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲਾ ਦਿਉ। ਫੇਰ ਬੀਜ ਛਾਂ ਵਿਚ ਸੁਕਾ ਲਉ ਅਤੇ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਉ। ਮੂੰਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 11 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਅਤੇ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਡਰਿਲ ਨਾਲ ਪੋਰ ਦਿਉ।

ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਸਮਿਤਾ ਸੈਰਾਰੀ ਅਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੈਦਾ ਰੋਗ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 94637-47280

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਧੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਗਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੇ ਝਾੜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਰਮਾ/ਕਪਾਹ

ਲੀਫ ਕਰਲ ਜਾਂ ਪੱਤਾ ਮਰੇੜ ਰੋਗ : ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਗੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਮਾਰ ਬੂਟੇ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਵੀ ਛੋਟੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੋਗੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਡੇ ਘੱਟ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਭਿੰਡੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਵਰਤੋ। ਰੋਗੀ ਬੂਟੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦਬਾਓ। ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੰਘੀ ਬੂਟੀ, ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ ਅਤੇ ਗੁੱਤ ਪੁੱਟਣੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੋਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਪਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰਾ ਵਿਲਟ : ਇਹ ਰੋਗ ਬੂਟੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜੀਵਾਣੂ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਔੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਸਲ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਲੱਗਣ ਜਾਂ ਭਾਰਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਪੈਰਾ ਵਿਲਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਫਸਲ ਉੱਪਰ ਕੇਬਲਟ ਕਲੋਰਾਈਡ 10 ਮਿ. ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ

ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਬੂਟੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਝਾਂ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਦਾਲਾਂ (ਮੂੰਗੀ ਅਤੇ ਮਾਂਹ)

ਪੀਲਾ ਚਿਤਕਬਰਾ ਰੋਗ : ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗ ਨੂੰ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਗੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਪੀਲੇ ਅਤੇ ਹਰੇ ਚੱਟਾਖ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਲੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪੀਲੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੂੰਗੀ, ਮਾਂਹ ਅਤੇ ਸੋਇਆਬੀਨ ਤੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਆਮ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਗੀ ਬੂਟੇ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮੂੰਗੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਐਮ ਐਲ-2056, ਐਮ ਐਲ-818, ਅਤੇ ਮਾਂਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਮਾਂਹ 114 ਅਤੇ ਮਾਂਹ-338 ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ। ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ ਅਤੇ ਕੋਹੜ ਰੋਗ : ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ ਇਕ ਉੱਲੀ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੌਦੇ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਭੂਰੇ ਧੱਬੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਜਿਆਦਾ ਥਾਂ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੌਦੇ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਤੇ ਗਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਕ-ਰੁੱਕ ਕੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਕੋਹੜ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਗੂੜ੍ਹੇ-ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਧੱਬੇ (ਘੋੜੇ ਦੀ ਖੁਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗੇ) ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧੱਬੇ ਪੌਦੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਧੱਬੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪੌਦੇ ਦੇ ਤਣੇ, ਟਾਹਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮੂੰਗੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਐਮ ਐਲ 2056, ਐਮ ਐਲ 818 ਅਤੇ ਮਾਂਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਮਾਂਹ 114 ਅਤੇ ਮਾਂਹ 338 ਬੀਜੋ।

ਝੋਨਾ

ਬੁਲਸ ਰੋਗ : ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰੀਆਂ-ਪੀਲੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਵਿਚ ਵੱਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਤਾ ਨੋਕ ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪੱਤਾ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੂਟਾ ਕੁਮਲਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਜਰਾਸੀਮ, ਬੀਜ, ਪਰਾਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਤੱਕ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਰੋਗ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ ਆਰ-127, ਪੀ ਆਰ-126, ਪੀ ਆਰ-124, ਪੀ ਆਰ-123 ਪੀ ਆਰ-122, ਪੀ ਆਰ-121 ਅਤੇ ਪੀ ਆਰ-113 ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਤੱਤ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਨਾ ਪਾਓ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਪਾਣੀ ਖੜਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਫਸਲ ਛਾਵੇਂ ਨਾ ਬੀਜੋ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਫਸਲ ਤੂੜੀ ਦੇ ਕੁੱਪਾਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਬੀਜੋ।

ਤਣੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ (ਸ਼ੀਥ ਬਲਾਈਟ) : ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਦੀ ਸ਼ੀਥ ਤੇ ਸਲੇਟੀ ਤੋਂ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਜਾਮਣੀ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਧੱਬੇ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹਿ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਉੱਪਰਲੀ ਸ਼ੀਥ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਧੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਬਹੁਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁੰਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ੇ ਖੇਤ ਦੇ ਬੰਨਿਆਂ ਤੇ ਉੱਗੇ ਘਾਹ ਜਾਂ ਦੱਬ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੰਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਲਾਗ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਵੱਟਾਂ ਤੋਂ ਘਾਹ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਰੱਖੋ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਾੜ੍ਹ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਨਿਸਰਣ ਤੱਕ ਤਣੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ ਜਿਉਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਐਮੀਸਟਾਰ ਟੋਪ 325 ਐਸ ਸੀ ਜਾਂ ਟਿਲਟ/ਬੰਪਰ 25 ਈ ਸੀ (ਪ੍ਰੋਪੀਕੋਨਾਜ਼ੋਲ) ਜਾਂ ਫੋਲੀਕਰ/ਓਰੀਅਸ 25 ਈ ਸੀ (ਟੈਬੂਕੋਨਾਜ਼ੋਲ) 200 ਮਿ.ਲਿ. ਜਾਂ ਨਟੀਵੋ 75 ਡਬਲਯੂ ਜੀ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਂ ਲਸਚਰ 37.5 ਐਸ ਈ (ਫਲੂਜੀਲਾਜ਼ੋਲ+ਕਾਰਬੋਥਾਜ਼ਿਮ) 320 ਮਿ.ਲਿ. ਜਾਂ ਮੋਨਸਰਨ 250 ਐਸ ਸੀ (ਪੈਨਸਾਈਕੁਰੋਨ) 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਜਾਂ ਬਾਵਿਸਟਨ 50 ਡਬਲਯੂ ਪੀ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮੁੱਢਾਂ ਵੱਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਓ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਫਸਲ ਵੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਤੇ ਮੁੱਢਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

ਭੂਰੇ ਧੌਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ : ਇਸ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗੋਲ ਆਕਾਰ ਦੇ ਧੱਬੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਧੱਬੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਚੱਕਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਣ ਰਹੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਢੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਇਹ ਧੱਬੇ ਆਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲਾ ਹਲਕੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬੀਜੇ ਝੋਨੇ ਤੇ

ਆਮ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਾਣੂ ਬੀਜ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਸਲ ਨਿਸਰਣ ਵੇਲੇ ਜੇ ਹਨੇਰੀ ਜਾਂ ਝੱਖੜ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲਾ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਬਿਜਾਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋ। ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਖਾਦ ਵਾਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਫਸਲ ਤੇ ਨਟੀਵੋ 75 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਟਰਾਈਫਲੋਕਸੀਸਟੋਰਬਿਨ + ਟੈਬੂਕੋਨਾਜ਼ੋਲ) 80 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਦੇ ਵਾਰ ਛਿੜਕੋ। ਪਹਿਲਾ ਛਿੜਕਾਅ ਜਾੜ੍ਹ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਛਿੜਕਾਅ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਕਰੋ।

ਭੂਠੀ ਕਾਂਗਿਆਰੀ : ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤਾ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਧੂੜੇਦਾਰ ਉੱਲੀ ਦੇ ਗੋਲੇ ਜਿਹੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਗੂੜੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਫਸਲ ਨਿਸਰਣ ਸਮੇਂ ਮੀਂਹ, ਬੱਦਲਵਾਈ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਲ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਰੂੜੀ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਬੀਜ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸਗੋਂ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਡਿੱਗੇ ਉੱਲੀ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਫਸਲ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਪਾਓ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਫਸਲ ਉੱਤੇ ਕੋਸਾਈਡ 46 ਡੀ ਐਫ (ਕਾਪਰ ਹਾਈਡਰੋਆਕਸਾਈਡ) 500 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਗੋਭ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਛਿੜਕੋ।

ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕਾਲਖ (ਬੰਟ) : ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲਾ ਸਿਰਫ ਦਾਣਿਆਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦਾਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਦਾਣਾ ਅੱਧਾ ਹੀ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੁੰਢੀ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੀ ਚੁੰਝ ਬਾਹਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਥੋੜੇ ਦਾਣੇ ਹੀ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਲੇ ਦਾਣੇ ਆਪਣੀ ਉੱਗਣ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬਿਮਾਰ ਦਾਣਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲਾ ਧੂੜਾ ਝੜ ਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਦਾਣਿਆਂ ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਬਹੁਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਅਗੇਤੀ ਬੀਜੀ ਫਸਲ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਧ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਕਰੋ।

ਬਾਸਮਤੀ ਦਾ ਪੈਰ ਗਲੂਣ ਦਾ ਰੋਗ (ਫੁੱਟ ਰੋਟ) : ਇਹ ਇਕ ਉੱਲੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਉੱਪਰ ਵਧੇਰੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਪਹਿਚਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਹਮਲਾ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ

ਪੀਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਮੁਰਬਾ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਬੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਜ਼ਰਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬੋਥੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬੂਟੇ ਦੇ ਤਣੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੀ ਜਾਂ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਉੱਲੀ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਬੀਜ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਬੀਜ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟ੍ਰਾਈਕੋਡਰਮਾ ਹਾਰਜੀਐਨਮ 15 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਵੋ। ਪਨੀਰੀਖੇਤ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੀ ਟ੍ਰਾਈਕੋਡਰਮਾ ਹਾਰਜੀਐਨਮ 15 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 6 ਘੰਟੇ ਲਈ ਡੁਬੋ ਲਵੋ। ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ। ਬਾਸਮਤੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਲਗਾਓ।

ਬਲਾਸਟ (ਭੁਰੜ ਰੋਗ/ਘੰਡੀ ਰੋਗ) : ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਤਕਲਿਆਂ ਵਰਗੇ ਧੱਬੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧੱਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਲੰਬੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਫਸਲ ਦੇ ਪੂਰਾ ਜਾੜ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲਾ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਧੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਟੇ ਲਮਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝਾੜ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤੀ ਰੂੜੀ ਜਾਂ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਵਰਤੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਧ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਾਣੂ ਫਸਲ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਐਮੀਸਟਾਰ ਟੋਪ 325 ਐਸ ਸੀ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਜਾਂ ਇੰਡੋਫਿਲ ਜੈੱਡ-78, 75 ਘੁਲਣਸ਼ੀਲ (ਜ਼ਿਨੋਬ) 500 ਗ੍ਰਾਮ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਗੋਭ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਮੁੰਜ਼ਰਾਂ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਰੋ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਖਾਦ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਤੋਂ। ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਰੱਖੋ।

ਮੱਕੀ

ਬੀਜ ਗਲਣਾ ਅਤੇ ਪੈਦਾ ਝੁਲਸਣਾ : ਬੀਜ ਘੱਟ ਉੱਗਦਾ ਹੈ। ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੌਦੇ ਮਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਬੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਟਾਂਡੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ : ਇਹ ਇਕ ਉੱਲੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਾਂਡੇ ਅਤੇ ਛੱਲੀਆਂ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਫਿੱਕੇ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਦੇ ਧੱਬੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧੱਬੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਡੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਛੱਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਉੱਲੀ ਦੇ ਜੀਵਾਣੂ (ਮਘਰੋੜੀਆਂ) ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਮਲੇ ਹੇਠ

ਆਈਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਦੇ ਦਾਣੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਤਾਂ ਫਸਲ ਤੇ ਐਮੀਸਟਾਰ ਟੋਪ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਲੋੜ ਪੈਣ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ ਦੁਹਰਾਓ।

ਭੂਰੀ ਜਾਲੇਦਾਰ ਉੱਲੀ : ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਭੂਰੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਤੇ ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਿੱਟੀ ਉੱਲੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੱਕੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਤੱਕੜੀ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਠੀਕ ਰੱਖੋ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡੋਫਿਲ ਐਮ-45 (ਮੈਕੋਜ਼ੇਬ) ਦਾ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਸ ਦਵਾਈ ਦੇ 10-10 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਦੋ ਛਿੜਕਾਅ ਹੋਰ ਕਰੋ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜੋ।

ਪੱਤਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ : ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਤੱਕਲਿਆਂ ਵਰਗੇ ਧੱਬੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧੱਬਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਪੀਲੇ ਤੋਂ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੇਰੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਘੇਰੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੇਢਬੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਛੱਲੀਆਂ ਦੇ ਪਰਦਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛੇਤੀ ਬਿਜਾਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਮੀ (80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ 25±20° ਸੈਂਟੀਗ੍ਰੇਡ ਤਾਪਮਾਨ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਓ। ਭੂਰੀ ਜਾਲੇਦਾਰ ਉੱਲੀ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਵਾਲਾ ਢੰਗ ਅਪਣਾਓ।

ਟਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਗਲਣਾ : ਤਣੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਭਿੱਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਣੇ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਗਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਣੇ ਦਾ ਗਲਣਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਣੇ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਭਾਗ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹਰਾਪਣ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਬਾਲਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤਣਾ ਬੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਾਂ ਤੀਜੀ ਗੰਢ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਟੁੱਟ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਮਲੇ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆਏ ਪੌਦੇ ਮੁਰਬਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖੜਨਾ ਬਿਮਾਰੀ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਠੀਕ ਰੱਖੋ। ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

ਟਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਸੁੱਕਣਾ : ਬੂਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੂਟੇ ਮੁਰਬਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟਾਂਡੇ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟਾਂਡੇ ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਤੇ ਵਿਚਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਹੇਠੋਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀਐਚ ਐਮ-1 ਬੀਜੋ।

ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਸਫਲ ਕਾਸਤ

ਡਾ: ਸੰਜੀਵ (ਅਹੁਜਾ)

ਕ੍ਰਿਸੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਰੋਪੜ ਮੋ. 94630-25285

ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹਾਂ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭੋਜਨ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ :

ਪਿਆਜ਼ ਨੂੰ ਕਈ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਤ ਦੀ ਗਰਮੀ, ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਠੰਢ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਰਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧੇਰੇ ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ, ਨਿਕਾਸੀ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੰਢ ਨਾਲ ਪਿਆਜ਼ ਬਹੁਤ ਨਿਸਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਗੰਢੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਹਰੇ ਗੰਢੇ ਵੇਚ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉੱਨਤ ਕਿਸਮ :

ਐਗਰੀਫੋਡ ਡਾਰਕ ਰੈਡ :

ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕੱਦ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੰਢੇ ਇੱਕਸਾਰ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਆਕਾਰ ਦੇ (70-80 ਗ੍ਰਾਮ) ਗੋਲ ਅਤੇ ਘੁੱਟਵੇਂ ਛਿਲਕੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਕੁੜਤਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸਮ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਔਸਤ ਝਾੜ 120 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੈ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ :

ਇਕ ਏਕੜ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 5 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਨੂੰ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਥੀਰਮ ਜਾਂ ਕੈਪਟਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਵੋ।

ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਢੰਗ :

ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਦੋ ਢੰਗ ਹਨ, (1) ਗੰਢੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ।

ਗੰਢੀਆਂ (ਬਲਬ ਸੈੱਟ) ਰਾਹੀਂ :

ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਵਧੀਆ ਫਸਲ ਲੈਣ ਲਈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਨਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਉਣੀ ਰੁੱਤ ਦੀ ਫਸਲ ਗੰਢੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਲੈਣੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਇਹ ਗੰਢੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 5

ਕਿਲੋ ਬੀਜ 8 ਮਰਲੇ (200 ਵਰਗ ਮੀਟਰ) ਕਿਆਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਬੀਜੇ। ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਲਾਉ ਅਤੇ ਗੰਢੀਆਂ ਨੂੰ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪੁੱਟ ਕੇ ਛੇਪਰੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਕਮਰੇ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਰੱਖੋ। ਵਿਕਰੀਯੋਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ 1.5-2.5 ਸੈ.ਮੀ. ਘੇਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗੰਢੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਨੂੰ ਬੈਂਡ ਉਪਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਡ ਦਾ ਆਧਾਰ 60 ਸੈ.ਮੀ. ਅਤੇ ਉੱਚਾਈ 10 ਸੈ.ਮੀ. ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੱਟ ਨਿਕਾਸ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਢੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿਉ। ਫਸਲ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ :

ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਗੰਢੀਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਜੂਨ ਦਾ ਅੱਧ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਲਈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਉੱਚੀਆਂ ਅਤੇ 1 ਤੋਂ 1.5 ਮੀਟਰ ਚੌੜੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਬਣਾਉ। ਇਕ ਏਕੜ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਪਨੀਰੀ 20 ਏਕੜਾਂ ਵਿਚ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਲਈ 125 ਕਿਲੋ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਰਲਾ (25 ਵਰਗ ਮੀਟਰ) ਪਾਉ। ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਵਾਲਾ ਖੇਤ ਪੱਧਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਪਨੀਰੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਬੀਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬੀਜ ਨੂੰ 1 ਤੋਂ 2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾ 5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜੋ। ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਇਕਸਾਰ ਬੀਜੋ ਅਤੇ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਤਹਿ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਉ। ਬਿਜਾਈ ਚੰਗੀ ਵੱਤਰ ਵਿਚ ਕਰੋ। ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਪਿੱਛੋਂ ਫੁਆਰੇ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਪਨੀਰੀ ਦੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਵਧੇਰੇ ਤਾਪਮਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਦਿਉ। ਡੇਢ ਮੀਟਰ ਚੌੜੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਘਾਹ-ਫੂਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਫਸਲ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ-ਤਣਿਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਛੱਪਰੀਆਂ 1.5 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਤੇ ਉੱਤਰ-ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ। ਇਹ ਛੱਪਰੀਆਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਪੌਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਤਾਰ ਦਿਉ।

ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 29 'ਤੇ

ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਤੇ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਅਤੇ ਅਮਰੂਦਾਂ 'ਚ ਫ਼ਸਲ ਸੁਧਾਰ

ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਬੱਲ)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਾਗਬਾਨੀ (ਰਿਟਾ.), ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 94171-46657

ਬੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮਰੂਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫ਼ਲ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਫ਼ਲ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਦੇ ਉੱਤਮ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫ਼ਲ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਨ। ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਅਤੇ ਅਮਰੂਦਾਂ 'ਚ ਫ਼ਸਲ ਸੁਧਾਰ ਵਿਧੀ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਫ਼ਲਾਂ 'ਚ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਲੇਖ 'ਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਤੇ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ

ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਅਤੇ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਹੈ। ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬੂਟੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਫ਼ਲ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਆ ਜਾਵੇ।

ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ : ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ 'ਸੁਧਰੇ ਟੀਸੀ ਢੰਗ' ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ 2-3 ਸਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਧਾਈ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਬੂਟੇ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਢਾਂਚਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਂਸ ਜਾਂ ਡੰਡਾ ਲਗਾ ਕੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿਉਂਦੀ ਜੋੜ ਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤਣੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲੇ। ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਖ ਤਣੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਧਰਾਤਲ ਤੋਂ 75 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਕੱਟ ਦਿਉ। ਮੁੱਖ ਤਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਢੁਕਵੀਆਂ 4-5 ਸਾਖਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਵੋ। ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਮੁੱਖ ਤਣੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਟਹਿਣੀ ਦੇ ਲਾਗਿਉਂ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿਉ।

ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ : ਬੇਰ ਦਾ ਬੂਟਾ ਗਰਮੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮਈ-ਜੂਨ 'ਚ ਪੱਤੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸੁੱਤ-ਨਿੰਦਰੀ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਢੋਤਰੀ, ਅਧਿਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਆਕਾਰ ਤੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਫ਼ਲ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੇਰ ਦਾ ਫ਼ਲ ਚਾਲੂ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਫੁੱਟੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰੇ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਜੇਕਰ ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਬੂਟਾ 30 ਸਾਲ ਤੱਕ ਜਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪੂੜੇਦਾਰ ਉੱਲੀ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਇਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੇਰੀ ਦੀ ਛਤਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟਹਿਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਫ਼ਲਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੂਟੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਜਗਾ ਅਧਿਕ ਘੇਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਹਲਕੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਭਾਵ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਢੋਤਰੀ ਕੱਟਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ, ਚੰਗੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਫ਼ਲ ਲਗਣ। ਬੂਟੇ ਵਿਚ ਰੋਗੀ, ਟੁੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਫਸੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਵੀ ਕੱਟ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵਿਛਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਟਾਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਨੌਰ-2 ਕਿਸਮ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀਆਂ 8 ਅੱਖਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਰ ਕਲਮੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਫ਼ਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚੌਥੇ-ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਲ ਭਰਵੀਂ ਕਟਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਮਈ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਸਨੌਰ-2 ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਉਮਰਾਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਮਈ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ 'ਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣਾ : ਬੇਰ ਦਾ ਬੂਟਾ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਲੇਰੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਕ ਝਾੜ ਵਾਲੇ ਵਧੀਆ ਬੇਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਲਈ ਮੁੱਖ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ 30 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਟਾਈ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰ ਦਿਉ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ 'ਚ ਕੱਟੇ ਹਿੱਸੇ ਦੁਆਲਿਉਂ ਬਹੁਤ ਨਵੀਆਂ ਸਾਖਾਂ ਫੁੱਟ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਸਤ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਵਿਰਲਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ 12-18 ਸਾਖਾਂ ਰੱਖ ਲਉ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ 'ਚ ਫਿਰ ਟਹਿਣੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ 8-12 ਟਹਿਣੀਆਂ ਚੁਣ ਲਉ। ਬੂਟਾ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਅੱਛੀ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਸਾਲ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਬੇਰ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੂਦਾਂ 'ਚ ਫ਼ਸਲ ਸੁਧਾਰ

ਅਮਰੂਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ਸਲ

ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਅਮਰੂਦ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੂਦ ਬਹੁਤ ਗੁਣਕਾਰੀ ਫਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 150-200 ਮਿਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਪ੍ਰਤੀ 100 ਗ੍ਰਾਮ ਗੁੱਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੂਦ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਆਲੂ ਫਸਲ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਫਸਲ ਅਮਰੂਦ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਧੀਨ ਕਿਸਮਾਂ 'ਚ ਸਰਦਾਰ, ਅਲਾਹਾਬਾਦ, ਸਫੈਦਾ, ਅਰਕਾ ਅਮੁਲਿਆ, ਪੰਜਾਬ ਪਿੰਕ, ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਨ, ਪੰਜਾਬ ਸਫੈਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਵੇਤਾ ਹਨ।

ਅਮਰੂਦ ਦੀ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਫਲ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦੇ ਫਲ ਨਾਲੋਂ ਗੁਣਾਂ 'ਚ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਫਲਾਂ ਉੱਤੇ ਫਲ ਦੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਖਾਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਮੁੰਡੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਭਾਅ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਫਸਲ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਲੈਣ ਲਈ ਫਸਲ ਸੁਧਾਰ ਵਿਧੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਢੰਗ/ਵਿਧੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

- ਅਮਰੂਦ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 600 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਐਸੀਟਿਕ ਏਸਿਡ (ਐਨ.ਏ.ਏ.) ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ 'ਚ ਮਈ-ਮਹੀਨੇ

ਜਦੋਂ ਭਰਪੂਰ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਣ, ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਤੀ ਦਰੱਖਤ ਲਈ 10-12 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੀਟਿਕ ਏਸਿਡ ਦਾ ਘੋਲ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਲਕੋਹਲ 'ਚ ਘੋਲ ਕੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾਉ। ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਘੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਤੇ 600 ਗ੍ਰਾਮ ਐਨ.ਏ.ਏ. ਨੂੰ 1500-2000 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਅਲਕੋਹਲ 'ਚ ਘੋਲ ਕੇ 1000 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ 'ਚ ਮਿਲਾ ਦਿਉ।

- ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ 20-30 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਉਪਰਲੇ ਸਿਰੇ 20-30 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੌਰਾਨ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਬਰਸਾਤੀ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ-ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ ਦੌਰਾਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ।
- ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਦਾਂ ਜੂਨ-ਮਹੀਨੇ ਪਾਉ ਤਾਂ ਕਿ ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਫੁੱਲ ਪੈ ਸਕਦ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਫਸਲ ਭਰਵੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਲ ਵੀ ਚੰਗੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੈਣਾ ਹੋਣਗੇ।

..... ਪੰਨਾ 27 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਸਫਲ ਕਾਸਤ

ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ :

ਪਨੀਰੀ ਜਦੋਂ 6 ਤੋਂ 8 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਗਸਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ 15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ 7.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਰੱਖੋ। ਪਨੀਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਾਉ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਿਛੋਂ ਪਾਣੀ ਦਿਉ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੋ।

ਖਾਦਾਂ :

ਗਲੀ-ਸੜੀ ਰੂੜੀ 20 ਟਨ, 90 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 125 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 35 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਸਾਰੀ ਰੂੜੀ, ਫਾਸਫੋਰਸ ਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਛੱਟੇ ਨਾਲ ਪਾਉ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ :

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 3-4 ਗੋਡੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੋਡੀ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਗੋਡੀਆਂ 15 ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਟੋਪ 30 ਈ ਸੀ 750 ਮਿਲੀਲਿਟਰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ। ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ 60 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਕ ਗੋਡੀ ਕਰੋ ਜਾਂ ਗੋਲ 23.5 ਈ ਸੀ (ਆਕਸੀਫਲੋਰਫਿਨ) 380 ਮਿਲੀ: ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਅਤੇ 90-100 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਗੋਡੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੁਟਾਈ :

ਫਸਲ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਸਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜਾ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 120 ਕੁਇੰਟਲ ਝਾੜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ

ਡਾਕਟਰ ਅੱਲਾ ਰੰਗ (ਬਾਇਓਕਾਰਵ ਸੀਡਜ਼) ਮੋ. 98154-64786

ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਇਓਕਾਰਵ ਸੀਡਜ਼ 1993 ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਦੀ ਖੇਤੀ ਇਕ ਲਾਹੇਵੰਦ ਕਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਇਹ ਖੇਤੀ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫਸਲ ਕਣਕ ਨਾਲੋਂ 3 ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਦੀਰੁੱਤ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚਾਹਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਅਗਸਤ ਤੇ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਏਰੀਆ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਏਰੀਆ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬੀਜ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਮੁੱਲ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਫਸਲ ਬੀਜ ਤੋਂ ਲੱਗੇਗੀ ਜਾਂ ਪਨੀਰੀ ਤੋਂ ਲੱਗੇਗੀ। ਇਸ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ 3-4 ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਫਸਲ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲ ਤੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਵੱਢੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲਗਭਗ 70 ਤੋਂ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਜਾਂ ਪਨੀਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਾਹਿਰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਜਾਂ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਪੌਦੇ ਤੋਂ ਪੌਦੇ ਦਾ, ਲਾਇਨ ਤੋਂ ਲਾਇਨ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ 15-20 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ, ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਦੀ ਕਮੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਭਰਪੂਰ ਫਸਲ ਲੈ ਸਕੇ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੈਂਡਾਂ ਤੇ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੈਂਡ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਲਗਭਗ ਪੌਣੇ 2 ਫੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਪੱਟੀਆਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਫਸਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਤੇ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ। ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੰਦੇਸ਼ ਫੋਨ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਭੇਜ ਕੇ ਫਸਲ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਕੀੜੇ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਕੀੜੇ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਉਪਾਅ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਪੱਕ ਕੇ ਖੇਤ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸਾਨ ਝੋਨਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਰੀਫ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡੇਜੀ, ਕੈਲਨਡੂਲਾ, ਕਲਾਰਕੀਆ, ਕੁੱਤਾ-ਫੁੱਲ, ਬਰਫ, ਨਸਦਾਰਸ਼ੀਅਮ, ਗੋਂਦਾ, ਕੋਰੀਐਪਸ਼ਿਜ, ਕਲੋਮ, ਨਮੋਸ਼ੀਆ, ਪਟੂਨੀਆ,

ਪੈਨਜ਼ੀ ਆਦਿ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ 150 ਕਿਸਮਾਂ ਸਰਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਫਸਲ ਦੇ ਬੀਜ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਹੈ। ਡੇਜੀ, ਪਾਲੂਡੋਸਮ, ਕੁੱਤਾ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਗੋਂਦਾ ਆਦਿ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ -ਇਕੱਲੇ ਤੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੋੜਾਈ ਦਾ ਖਰਚਾ 10 ਤੋਂ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਫਸਲਾਂ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਸੱਤਾ ਲੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਆਮਦਨ ਦੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਲਾਰਕੀਆ, ਪਟੂਨੀਆ, ਨਸਦਾਰਸ਼ੀਅਮ, ਲਾਰਕਸਪਰ ਆਦਿ ਫਸਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਵੱਢੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 70 ਤੋਂ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਰੀਐਪਸ਼ਿਜ, ਫਲੋਕਸ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਪੌਪੀ ਆਦਿ ਦਾ ਬੀਜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹੀ ਝੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਝਾੜ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਸਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਥੇ ਤਰੇੜਾ ਫੱਟਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਹ ਫਸਲਾਂ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਤੱਕ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਬੀਜ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਮੁੱਲ ਤੇ ਖ਼ੀਦਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸਾਧਨ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ 2-3 ਦਿਨ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਸਾਡੇ ਫਾਰਮ ਤੇ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਸਾਲ ਲਗਭਗ 800 ਏਕੜ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 60 ਏਕੜ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਹ ਖੇਤੀ 240 ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਸਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਇਕ ਹਰੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲਈ 40 ਕਿਲੋ ਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਸੋਲਰ ਪਲਾਂਟ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਕੰਮ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸਾਰਾ ਬੀਜ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਮੁੰਦਰਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖੇਤੀ ਹਰ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ।

ਲਾਹੇਵੰਦ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ

ਰਣਜੋਧਨ ਸਿੰਘ (ਸਰੋਤਾ) ਮੋ. 98726-56429

ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਲਵੇਰੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੇ ਵਧੀਆ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੀਲਾ ਵਸੀਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਸੋਚ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣਾ ਪੁੱਤ ਵੇਚਣਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਲਵੇਰੇ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਵਧੀਆ ਜਨ ਸਿਹਤ, ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਲਗਾਤਾਰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮੁਕਤ ਊਰਜਾ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਰਾਲੇ ਉਪਯੋਗੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣਗੇ :

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਾ ਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਤੋਂ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਨਰੀ ਅਤੇ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਵੀ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਧੀਆ ਲਵੇਰੇ :

ਲਵੇਰੇ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹਨ। ਫਾਰਮ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ 10-15 ਲਵੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਆਕਾਰ ਵਧਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਨਵਰ ਜਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਆਉਗੀ।

- ◆ ਲਵੇਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੋਅ ਕੇ ਲਓ ਭਾਵੇਂ 4-5 ਹਜ਼ਾਰ ਮਹਿੰਗਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਦੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਲਈ 2-3 ਡੰਗ ਪਸ਼ੂ ਚੋਅ ਕੇ ਖਰੀਦੋ।
- ◆ ਪਸ਼ੂ ਹਰਵਰਿਆਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲਾ ਸੂਆ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਦੇਵੇ, ਦੋ ਸੂਇਆਂ ਦੀ ਫਾਸਲਾ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, 2-4 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਗੱਭਣ ਹੋ

ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਦੁੱਧੋਂ ਭੱਜੇ। ਵਹਿੜ ਪਹਿਲਾ ਸੂਆ ਢਾਈ ਅਤੇ ਝੋਟੀ 3 ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦੇਵੇ।

- ◆ ਆਪਣੇ ਲਵੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸ ਹੋਏ ਲਵੇਰੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੀ ਆਸ 5-6 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਾਨ, ਮਾਲੀ ਜਾਂ ਟੀਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਂ ਨੰਬਰ, ਉਸ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿਰਾਸਤ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਤੇ ਆਸ ਹੋਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਟੀਕੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਵੇਖੋ ਗੁਣ ਵੇਖੋ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਮਿਲਾਪ ਨਾ ਕਰਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਵੀ ਨਾਨਕਾ, ਦਾਦਕਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਲਾਹੇਵੰਦ ਪਾਲਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ।

ਸੰਭਾਲ :

ਆਸ ਹੋਏ ਲਵੇਰੇ ਤੋਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਣ ਦੀ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਤਰੀਕ ਤੋਂ 2 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਧੋਂ ਭੱਜਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੱਬ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ 10 ਕਿਲੋ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਜਵਾਂ ਵਧੀਆ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਪਾਓ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਕਿਲੋ ਵੰਡ ਦਾਣਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਪਲੂਣ ਵਹਿੜ/ਝੋਟੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਲੋ ਵੰਡ ਹੋਰ ਪਾਓ।

- ◆ ਸੂਣ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਲੱਪ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿਓ।
- ◆ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵੱਧੇ ਵੱਧ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਪਾਓ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹ ਕੇ ਗੋਹਾ ਨਾ ਕਰੇ।
- ◆ ਗੱਭਣ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਰੱਖੋ ਯਾਦ ਰੱਖੋ 'ਜਾਗਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟੇ'
- ◆ ਸੂਣ ਦੇ 2 ਘੰਟੇ ਅੰਦਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਹੁਲੀ ਪਿਲਾਓ ਜਾਂ ਚੁੰਘਾ ਦਿਓ ਜੇਰ ਭਾਵੇਂ ਪਵੇ ਜਾਂ ਨਾ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਬਰਾਬਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬਹੁਲੀ ਪਿਲਾਓ।
- ◆ ਕੱਟੜ ਵੱਛੜ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ 500-700 ਗ੍ਰਾਮ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਜ਼ਨ ਵਧਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜਲਦ 250-300 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜਲਦ ਆਸ ਲਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਸੂ ਪਵੇ।

- ◆ ਸੱਜਰੇ ਸੂਏ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸੂਣ ਬਾਅਦ 5-6 ਦਿਨ ਅੱਧੇ ਕਿਲੋ ਗੁੜ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਲੋ ਕਣਕ ਦਾ ਦਲੀਆ ਰਿੰਨ ਕੇ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਖੁਆਓ।
- ◆ ਜੇਕਰ ਲਵੇਰਾ ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਸੂਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਿਛਲੇ ਸੂਏ ਸੂਤਕੀ ਬੁਖਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 5-6 ਦਿਨ ਚੁਆਈ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ ਸੂਤਕੀ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਨੀਮ ਹਕੀਮੀ ਟੋਟਕੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕਾੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਮੱਸਿਆ ਸਮੇਂ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ।
- ◆ ਲਵੇਰੇ ਦੀ ਚੁਆਈ ਤੇਜੀ ਨਾਲ 6-8 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪਚਾਪ, ਪੂਰੀ, ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਮੁੱਠੀ ਨਾਲ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਚੁਆਈ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਚਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਰਮ ਨਾਸ਼ਕ ਘੋਲ ਦਾ ਚਾਰੇ ਬਣਾਂ ਨੂੰ ਡੋਬਾ ਦਿਓ।
- ◆ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸ਼ੈੱਡ ਅਰਾਮਦੇਹ, ਹਵਾਦਾਰ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਅਤੇ ਸਸਤੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਸ਼ੈੱਡ ਨੇ ਦੁੱਧ ਨੀ ਦੇਣਾ ਸਗੋਂ ਸੁਖਾਵਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੈੱਡ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਠੰਢਕ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਰੁੱਤੇ ਨਿੱਘ ਦੇਵੇ। ਸ਼ੈੱਡ ਦੁਆਲੇ ਛਾਂ ਵਾਲੇ ਦਰਖਤ ਲਗਵਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾਈ ਹੈ।
- ◆ ਸ਼ੈੱਡ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਪੂਰਬ-ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਰੱਖੋ। ਪਸ਼ੂ ਮੂਹਰੇ 3 ਫੁੱਟ ਦੀ ਖੁਰਲੀ ਬਣਾ ਦਿਓ ਤੇ 6-7 ਫੁੱਟ ਖਲੋਣ ਲਈ ਫਰਸ਼, ਪਿਛੇ 1-1½ ਫੁੱਟ ਦੀ ਚੌੜੀ ਅਤੇ 2 ਇੰਚ ਡੂੰਘੀ ਨਾਲੀ ਬਣਾਓ। ਹਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 3½-4 ਫੁੱਟ ਖੁਰਲੀ ਤੇ ਖਲੋਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਛੱਤ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 10 ਫੁੱਟ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ। ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਦੁੱਗਣੀ ਥਾਂ ਅਣਛੱਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਓ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਬੰਨ ਦਿਓ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਮੁਤਾਬਕ ਰਹੇ।
- ◆ ਫਰਸ਼ ਪੱਕਾ, ਇਕਸਾਰ, ਹੰਢਣਸਾਰ, ਸਿਲ੍ਹਾਬ ਰਹਿਤ, ਤਿਲਕਣ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਇੱਥਾਂ ਦਾ ਬਨਾਉਣਾ ਤਾਂ ਖੜਵੀਂ ਇੱਟ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਲਗਾਓ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ।
- ◆ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਹੇਰੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਈ ਵੇਖੋ ਜੇ ਤਾਰਾਂ ਦਿੱਸਣ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਪਸ਼ੂ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ਐਵੇਂ ਅੜਬਦੀ ਜਾਂ ਅਤਿੰਗਦੀ ਨਾ ਵੇਖੋ। ਜੇ ਪਸ਼ੂ ਸਵੇਰੇ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮੀਂ ਟੀਕਾ ਲਗਵਾਓ ਸ਼ਾਮ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ। ਜੇ ਪਸ਼ੂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਟੀਕਾ ਦੁਬਾਰਾ ਲਗਵਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਪਸ਼ੂ ਤਾਰਾ ਕਰੇ ਟੀਕੇ ਉਨੇ ਦਿਨ ਲਗਣਗੇ। ਆਸ ਹੋਣ ਤੋਂ 18-21 ਦਿਨ ਬਾਅਦ

ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਹੇਰੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅਤੇ 2-2½ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਗਰਭ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਗਭਣ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲੀ।

- ◆ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਛੂਤ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਮੂੰਹ-ਖੁਰ ਅਤੇ ਗੱਲਘੋਟੂ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਗਵਾਓ। ਨੇਮਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਲੱਪ ਰਹਿਤ ਕਰੋ। ਚਿੱਚੜਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖੋ। ਦੁੱਧ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ ਤਾਂ ਕਿ ਲੈਣੇ ਦੀ ਸੋਜ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਖੁਰਾਕ :

- ◆ ਸਸਤਾ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਭਰ ਪੇਟ ਖੁਆਓ। ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕਰੋ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਇਕ ਏਕੜ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨਾਲ 5 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ 40-50 ਕਿਲੋ ਵਧੀਆ ਚਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੱਝ 5 ਕਿਲੋ ਅਤੇ ਗਾਂ 7 ਕਿਲੋ ਦੁੱਧ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਫਾਲਤੂ ਹਰ 2 ਕਿਲੋ ਪਿਛੇ ਮੱਝ ਨੂੰ ਅਤੇ 2½ ਕਿਲੋ ਦੁੱਧ ਪਿਛੇ ਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਲੋ ਸੰਤੁਲਤ ਵੰਡ ਦਾਣਾ ਪਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- ◆ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਧੇ ਵੱਧ ਹਜਮਹੋਣ ਯੋਗ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤ ਹੋਣ ਜਿਵੇਂ ਮੱਕੀ-ਗੰਢ ਫੁੱਟਣ ਤੋਂ ਦੋਧੇ ਦਾਣੇ ਪੈਣ ਤੱਕ, ਚਰ੍ਹੀ-ਦੁੰਬ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਦੋਧੇ ਦਾਣੇ ਪੈਣ ਤੱਕ, ਬਾਜਰਾ-ਗੋਭ 'ਚ ਸਿੱਟੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਧ ਪਚੱਧੇ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਣ ਤੱਕ, ਜਵੀਂ-ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਦੋਧੇ ਦਾਣੇ ਪੈਣ ਤੱਕ, ਨੇਪੀਅਰ ਬਾਜਰਾ ਅਤੇ ਗਿੰਨੀ ਘਾਹ 3-4 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾਈ ਤੱਕ ਕੱਟ ਲਓ। ਫਾਲਤੂ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਕੇ ਹੇਅ ਬਣਾਓ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨੱਧ ਕੇ ਅਚਾਰ ਬਣਾ ਲਓ।
- ◆ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕੱਲਾ ਅਨਾਜ ਜਾਂ ਖਲ ਨਾਲ ਖੁਆਓ ਸਗੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੰਡ ਦਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

ਵਸਤੂ	ਗਰਮੀਆਂ	ਸਰਦੀਆਂ
ਅਨਾਜ (ਕਿਲੋ)	40	45
ਖਲ (ਕਿਲੋ)	30	25
ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਸ਼ ਜਾਂ ਛਾਣਬੂਰਾ (ਕਿਲੋ)	30	30
ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨਰਣ (ਕਿਲੋ)	2	2
ਲੂਣ (ਕਿਲੋ)	1	1

ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 34 'ਤੇ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋ

ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ (ਗੋਇਲ), ਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੋਹੂ)

ਪਲਾਂਟ ਬਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ-141004 ਮੋ. 98763-75167

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗ਼ੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ, ਜੁਆਰ, ਬਾਜਰਾ, ਨੇਪੀਅਰ ਘਾਹ ਹੀ ਬੀਜਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰੇ ਭਾਵ ਫਲੀਦਾਰ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਾਣੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਸਮੇਤ ਭਾਅ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਤਾਕਤ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਵਾਂਹ, ਗੁਆਰਾ (ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਲਈ) ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ, ਜੁਆਰ, ਬਾਜਰਾ, ਨੇਪੀਅਰ ਘਾਹ (ਨਸ਼ਾਸਤ ਲਈ) ਆਦਿ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬੀਜੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਦੇ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੂਮੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੱਕੀ + ਰਵਾਂਹ

ਮੱਕੀ + ਰਵਾਂਹ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਬਿਜਾਈ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਮਾਰਚ ਜਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਚਾਰਾ ਮਈ-ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਟੀ ਦੇ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜਣ ਲਈ ਮੱਕੀ ਦੀ ਜੇ-1006 ਦਾ 15 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਅਤੇ ਰਵਾਂਹ 88 ਦਾ 12 ਕਿਲੋ ਜਾਂ ਸੀ.ਐੱਲ. 367 ਦਾ 6 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਛਿੱਟੇ ਨਾਲ ਜਾਂ 1:1 (ਭਾਵ ਇਕ ਲਾਈਨ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਿਰ ਇਕ ਰਵਾਂਹ ਦੀ) ਵਿਚ, ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਫੁੱਟ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪੋਰ ਡਰਿੱਲ ਜਾਂ ਸਿਆੜ

ਵਿਚ ਕੇਰ ਕੇ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਉਣੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਉਪਲਬਧ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 12 ਕਿਲੋ ਫਾਸਫੋਰਸ ਭਾਵ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਅਤੇ 30 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਬੀਜਣ ਮੌਕੇ ਪਾਉ। ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ 30 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦਾ ਛੱਟਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲਾਇਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇਰੋ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਟੋਪ 30 ਈ.ਸੀ. (ਪੈਂਡੀਮੈਥਾਲੀਨ) ਇਕ ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 24 ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ। ਇਸ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ 55-60 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਮੱਕੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦੁੱਧੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਣੇ ਆਏ ਵਾਗ ਹੋਵੇ।

ਬਾਜਰਾ + ਰਵਾਂਹ

ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਅਖੀਰ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਧ ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਪੀ.ਸੀ.ਬੀ. 164 ਅਤੇ ਐਫ.ਬੀ.ਸੀ. 16 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਰਵਾਂਹ ਲਈ ਰਵਾਂਹ 88 ਜਾਂ ਸੀ.ਐੱਲ. 367 ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਜਰੇ ਦਾ 4-5 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਅਤੇ ਰਵਾਂਹ 88 ਦਾ 12 ਕਿਲੋ ਜਾਂ ਸੀ.ਐੱਲ. 367 ਦਾ 6 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ ਛੱਟੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਰੂੜੀ ਖਾਦ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਜਿੰਕ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿਛੋਂ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਛੱਟੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਪਾਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਟੋਪ 30 ਈ.ਸੀ. (ਪੈਂਡੀਮੈਥਾਲੀਨ) 750 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 24 ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ।

ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਹਾਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਜਰੇ ਦੀ ਫਸਲ

ਲਗਭਗ 40-50 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਟਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਟਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਡੰਡਲ ਸਖਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਿੱਟਿਆਂ ਅਤੇ ਡੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਖਾਧੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 45-55 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ।

ਚਰ੍ਹੀ (ਜਵਾਰ) + ਗੁਆਰਾ

ਚਰ੍ਹੀ (ਜਵਾਰ) ਅਤੇ ਗੁਆਰੇ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰਾ ਬਰਾਨੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ, ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਉੱਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਅੱਧ ਜੂਨ ਤੋਂ ਅੱਧ ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚਰ੍ਹੀ ਦੀ ਐੱਸ ਐੱਲ 44 ਕਿਸਮ ਦਾ 10 ਤੋਂ 12 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਅਤੇ ਰਵਾਂਹ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਰਵਾਂਹ 88 ਦਾ 12 ਕਿਲੋ ਜਾਂ ਸੀ ਐੱਲ 367 ਦਾ 6 ਕਿਲੋ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫੁੱਟ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪੋਰ/ਡਰਿੱਲ ਜਾਂ ਸਿਆੜਾਂ ਵਿਚ ਕੇਰ ਕੇ 1:1 (ਭਾਵ ਇਕ ਲਾਈਨ ਚਰ੍ਹੀ

ਦੀ ਅਤੇ ਇਕ ਗੁਆਰੇ ਦੀ) ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 44 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਪੈਰੋ। ਸੇਂਜੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ 44 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਤੇ 50 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਿਛੋਂ 44 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛੱਟਾ ਦਿਉ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਟੋਪ 30 ਤਾਕਤ (ਪੈਂਡਮੈਥਾਲੀਨ) ਇਕ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ, ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ।

ਚਰ੍ਹੀ ਅਤੇ ਗੁਆਰਾ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਵਧਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਰਲੀ-ਮਿਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਚਾਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ 65-80 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਜਵਾਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੇ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲੇ ਹੋਣ।

..... ਪੰਨਾ 32 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਲਾਹੇਵੰਦ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ

- ◆ ਵੰਡ ਵਿਚ ਝੋਨਾ ਦਲ ਕੇ ਨਾ ਪਾਓ। ਛੜਾਅ ਕੇ ਕਣੀ ਵਰਤੋ।
 - ◆ ਵੰਡ ਦਾਣੇ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਸਾਫ਼, ਮਿੱਟੀ-ਘੱਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਉੱਲੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਸਿਲ੍ਹਾਬ ਰਹਿਤ ਥਾਂ ਤੇ ਕੰਧ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੱਟਵਾਂ ਸਟੋਰ ਕਰੋ। ਫਰਸ਼ ਤੇ ਫੱਟਾ ਬਗੈਰਾ ਰੱਖ ਦਿਓ।
 - ◆ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਬਰੀਕ ਨਾ ਪੀਸੋ ਸਗੋਂ ਮੋਟਾ ਦਰੜ ਰੱਖੋ।
 - ◆ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵੱਧੇ-ਵੱਧੇ ਰਾਸ਼ਨ ਠੰਡੇ ਸਮੇਂ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਖੁਆ ਦਿਓ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰੇ 2-3 ਵਾਰ ਨੁਹਾ ਦਿਓ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਦਿਓ।
 - ◆ ਵਧੀਆ ਘਟੀਆ ਦਾਣੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇਕੋ ਜਵਾਬ ਹੈ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ ਪਾਓ ਤੇ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।
 - ◆ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਤੂੜੀ ਨੂੰ ਰੋਲ ਕੇ ਜਾਂ ਟੋਕਰੇ ਵਿਚ ਹਿਲਾ ਕੇ ਪਾਓ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਸੀਰ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਕੱਢ ਕੇ ਪਾਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬੰਨ੍ਹ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।
 - ◆ ਸ਼ੈੱਡ ਅੰਦਰ ਸਾਫ਼, ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਖੁਰਲੀ ਦਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਚਿੱਕੜ ਨਾ ਹੋਵੇ।
 - ◆ ਧੰਦੇ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਉਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਧੰਦਾ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 - ◆ ਦੁੱਧ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਣ ਵੱਲ ਪੂਰੇ ਚੌਕਸ ਰਹੋ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਦੁੱਧ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨੇ ਵਿਚੋਲੇ ਕੱਢੋਗੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਉਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵਧੇਗਾ। ਗੱਲ ਕੀ ਵਧੀਆ ਲਵੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਪਾਓ, ਵਧੀਆ ਦਾਣਾ ਵਰਤੋ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਦੇਧੀ ਬਣੋ।
- ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਨੁਕਤੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਲਵੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਕਮਾਉਣਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਪੈਲ, ਮਈ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫਸਰ ਮੋ. 98726-16451

ਅਪੈਲ

ਕਣਕ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 10 ਤਰੀਕ ਤੱਕ, 5 ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ। ਬੱਦਲਵਾਈ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਹਨੇਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਨਾ ਲਾਓ।

ਕਮਾਦ : ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ। ਫਸਲ ਦੇ ਚੰਗੇਰੇ ਝਾੜ ਲਈ 7 ਤੋਂ 12 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਮੋਢੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਗੰਨੇ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਕਾਰ 20-25 ਕੁੰ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਜਾਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਪੱਤੀ ਵਿਛਾ ਦੇਵੋ। ਜੇਕਰ ਕਾਲੇ ਖਟਮਲ ਦਾ ਹਮਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ 350 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ/ਲੀਥਲ/ਮਾਸਬਾਨ/ਗੋਲਡਬਾਨ 20 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 400 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕੋ। ਛਿੜਕਾਅ ਦਾ ਰੁੱਖ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਗੋਭ ਵੱਲ ਰੱਖੋ।

ਕਪਾਹ ਤੇ ਨਰਮਾ : ਅਪੈਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਾਂ ਦੇਗਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਾਂ ਬੀ ਟੀ. ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ। ਤੇਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਬੀਜ ਨੂੰ ਗਾਢੇ 70 ਡਬਲਯੂ ਐਸ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਂ ਕਰੂਜ਼ਰ 30 ਐੱਫ ਐੱਸ 7 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਉ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਫਸਲ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਟੈਂਪ 30 ਤਾਕਤ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਸੂਰਜਮੁਖੀ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਗਰਮੀ ਕਾਫੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੇ ਚੰਗੇਰੇ ਵਾਧੇ ਲਈ 8-10 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਆਈ ਫਸਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਦਾਲਾਂ : ਸੱਠੀ ਮੂੰਗੀ ਅਤੇ ਸੱਠੇ ਮਾਂਹ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਬੀਜ ਦਿਉ।

ਮੂੰਗਫਲੀ : ਸੇਜੂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਲਈ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐੱਸ ਸੀ 99/ਐਮ 522 ਜਾਂ ਐੱਸ ਸੀ 84 ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਬੀਜ ਦਿਉ। ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਨੂੰ 1.5 ਗ੍ਰਾਮ ਸੀਡੇਕਸ ਜਾਂ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਥੀਰਮ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡੋਫਿਲ ਐਮ-45 ਪ੍ਰਤੀ

ਕਿਲੋ ਗਿਰੀਆਂ ਸੋਧ ਲਵੋ।

ਹਲਦੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਹਲਦੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਇਕ ਏਕੜ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 6-8 ਕੁਇੰਟਲ ਹਲਦੀ ਦੀਆਂ ਨਰੋਈਆਂ ਗੱਠੀਆਂ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 10-12 ਟਨ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ।

ਚਾਰਾ : ਹਾੜੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਗੇਤੇ ਚਾਰੇ ਲਈ ਬਾਜਰਾ, ਮੱਕੀ, ਰਵਾਂਹ ਆਦਿ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਉ। ਰਵਾਂਹ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਬਾਜਰੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੋਦਾਮਾਂ ਦੀ ਕੀੜੇ : ਗੁਦਾਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਤਰੇੜਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਨੂੰ 6 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੁਮੀਸੀਡੀਨ 20 ਤਾਕਤ ਜਾਂ 5 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸਿੰਬੂਸ਼ 25 ਤਾਕਤ, 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ 10 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਡੁਬੋ ਕੇ ਛਾਵੇਂ ਸੁਕਾ ਲਉ ਜਾਂ ਨਵੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਮਿਰਚਾਂ : ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਵਿਚ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ਼ ਪੋਟਾਸ਼, 175 ਕਿਲੋ ਸਿੰਗਲ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 35 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾ ਕੇ ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਕਤਾਰਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 75 ਸੈਂ.ਮੀ. ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 45-60 ਸੈਂ.ਮੀ. ਰੱਖੋ।

ਲਸਣ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ : ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 30 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਫੇਮ 480 ਐੱਸ ਐੱਲ ਜਾਂ 60 ਮਿ.ਲਿ. ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐੱਸ ਸੀ ਜਾਂ 200 ਮਿ.ਲਿ. ਇਡੋਕਸਾਕਾਰਬ 14.5 ਐੱਸ ਸੀ ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕੋ। ਫੇਮ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਲ ਤੋੜਨ ਲਈ 3 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਕੋਰਾਜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ।

ਬਾਗਬਾਨੀ : ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਲਕੀ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰੋ। ਆੜੂ ਦੀ ਸ਼ਾਨੇ-ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਲੂ ਬੁਖਾਰਾ ਦੀ ਕਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਪਰਪਲ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਅਕਾਰ ਦੇ ਫਲ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੂਟੇ ਤੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿਉ। ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 0.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ (3 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ) ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਚੂਨੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ।

ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ : ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖੋ। ਮੂੰਹ ਖੁਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਟੀਕਾਕਰਨ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੋ ਅਤੇ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਟੀਕਾਕਰਨ ਕਰਵਾਉ। ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕਣਕ ਜਾਂ ਅਨਾਜ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਈ

ਝੋਨਾ : ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪੀਆਰ 122 ਨੂੰ ਮਈ 15-20 ਅਤੇ ਪੀਆਰ 126 ਅਤੇ 124 ਨੂੰ ਮਈ 25-30 ਤੱਕ ਬਾਕੀਕਿਸਮਾਂ ਪੀਆਰ 127, 123, 121 ਨੂੰ 20-25 ਮਈ ਤੱਕ ਬੀਜੋ।

ਨਰਮਾ ਤੇ ਕਪਾਹ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿਚ ਬਿਜਾਈ ਹਰ ਹਾਲਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲਵੋ। ਨਰਮਾ ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਬੀਜੋ। ਲਾਗੇ ਭਿੰਡੀ, ਮੂੰਗੀ, ਢੇਂਚਾ, ਅਰਿੰਡ, ਅਰਹਰ ਆਦਿ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਨਾ ਬੀਜੋ।

ਮੱਕੀ : ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਵਿਸਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਵੋ।

ਕਮਾਦ : ਕਾਲੇ ਖਟਮਲ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 350 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ/ਲੀਬਲ/ਮਾਸਬਾਨ/ਗੋਲਡਬਾਨ 20 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 400 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਏਕੜ ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਮੂੰਗਫਲੀ : ਕਣਕ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 12.5 ਮਿ.ਲਿ. ਡਰਸਬਾਨ 20 ਤਾਕਤ (ਕਲੋਰਪਾਈਰੀਫਾਸ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਗਿਰੀਆਂ ਸੋਧ ਲਵੋ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜ ਨੂੰ ਛਾਂ ਵਿਚ ਸੁਕਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਥੀਰਮ ਜਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡੋਫਿਲ ਐੱਮ-45 ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਗਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲਵੋ।

ਮੂੰਗੀ : ਸੱਠੀ ਮੂੰਗੀ ਉੱਪਰ ਜੂੰ (ਥਰਿੱਪ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਛੋਟੇ, ਕਾਲੇ ਭੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਡੋਡੀਆਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੋਗਰ 30 ਤਾਕਤ ਜਾਂ 100 ਮਿ.ਲਿ. ਮੈਲਾਥਿਆਨ 50 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਅਖੀਰਲਾ ਪਾਣੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 55

ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ।

ਸੂਰਜਮੁਖੀ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 8-10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ।

ਚਾਰਾ : ਗੈਰ ਫਲੀਦਾਰ ਅਤੇ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ-ਰਵਾਂਹ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਚਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਟੈਂਪ 30 ਈ ਸੀ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦਾ ਸਪਰੇ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿਉ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ : ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰ-ਪ੍ਰਗਣ ਕਿਰਿਆ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਘੀਆ ਕੱਦੂ ਅਤੇ ਰਾਮ ਤੋਰੀ ਸਵੇਰੇ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੱਕੇ ਟਮਾਟਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਸਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਚਟਨੀ, ਸਾਸ, ਜੂਸ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਲਈ ਬਣਾ ਲਵੋ।

ਬਾਗਬਾਨੀ : ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਬੇਰ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਪੱਤੇ ਝੜ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਲਈ ਮਈ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਵੱਡੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ 100 ਕਿਲੋ ਗਲੀ-ਸੜੀ ਤਿਆਰ ਰੂੜੀ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਭੈੜੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਣਿਆਂ ਤੇ ਕਲੀ (ਸਫ਼ੈਦੀ) ਕਰ ਦਿਉ। ਆੜੂ, ਅਲੂਚਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਖਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਫਲ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਲਈ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਪਾਣੀ ਦਿਉ।

ਪਾਪਲਰ : ਪਾਪਲਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਹਲਦੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਪਾਪਲਰ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਸਾਉਣੀ ਦੌਰਾਨ ਚਾਰਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਕੀ, ਬਾਜਰਾ, ਚਰ੍ਹੀ, ਗਿੰਨੀ ਘਾਹ ਵਗੈਰਾ ਉਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ : ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਚੜਾਂ, ਜੂਆਂ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਦਵਾਈ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਨਕਸੀਰ ਫੁਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਰਫ ਵਾਲਾ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਸਿਰ ਉਪਰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਤਾਪ ਵੱਧਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਦੀ ਲੈਬਰਟਰੀ ਤੋਂ ਖ਼ੂਨ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੂਨ

ਕਮਾਦ : ਕਮਾਦ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 7-12 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਉ ਅਤੇ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਉ। ਆਗ ਦੇ ਗੜ੍ਹਏ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜਾਂ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜੇਕਰ ਹਮਲਾ

5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10 ਕਿਲੋ ਫਰਟੇਰਾ 0.4 ਜੀ ਆਰ ਜਾਂ 12 ਕਿਲੋ ਕਾਰਬੋਫਿਊਰਾਨ 3 ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ ਨੇੜੇ ਪਾਉ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਮਿੱਟੀ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਉ।

ਕਪਾਹ : ਜੇਕਰ ਇਟਸਿਟ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਸਲ ਵਿਚ ਉੱਗਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਲਿਟਰ ਸਟੋਪ 30 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 200 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਰਤੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਗੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਡੀ ਨਾਲ ਮਾਰੋ।

ਝੋਨਾ : ਅੱਧ ਮਈ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਗਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਕਿਸ਼ਤ (26 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਪਾਉ ਤਾਂ ਜੋ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਪੀਲੀ ਜਾਂ ਚਿੱਟੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 0.5 ਤੋਂ 1 ਕਿਲੋ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ, 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਹਫ਼ਤੇ-ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਇਹ ਛਿੜਕਾਅ 2-3 ਵਾਰੀ ਕਰੋ। ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ 5, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ 4, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ 3, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ 2 ਅਤੇ ਪੂਸਾ 1121 ਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ 1637 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿਚ ਬੀਜੋ।

ਮੱਕੀ : ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਐਟਰਾਟਾਫ 50 ਘੁਲਣਸ਼ੀਲ 800 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਅਤੇ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਅੰਦਰ ਵਰਤੋ।

ਮੂੰਗਫਲੀ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਪੈਣ ਤੇ ਕਰੋ। ਗਿੱਚੀ ਦੇ ਗਾਲੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬੀਜ ਨੂੰ 5 ਗ੍ਰਾਮ ਥੀਰਮ ਜਾਂ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡੋਫਿਲ ਐੱਮ-45 ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਗਿਰੀਆਂ ਸੋਧ ਲਉ। 38 ਕਿਲੋ ਗਿਰੀਆਂ ਐੱਮ-522 ਅਤੇ ਐਸ ਜੀ 84 ਲਈ ਅਤੇ 40 ਕਿਲੋ ਐੱਸ ਜੀ 99 ਲਈ ਵਰਤੋ।

ਦਾਲਾਂ : ਮਾਂਹ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਂਹ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚੋਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਟੋਪ 30 ਈ ਸੀ ਇਕ ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਛਿੜਕੋ।

ਸੋਇਆਬੀਨ : ਸੋਇਆਬੀਨ ਦੀ ਐੱਸ ਐੱਲ 958, ਐੱਸ ਐੱਲ 744 ਜਾਂ ਐੱਸ ਐੱਲ 525 ਕਿਸਮ ਵਰਤੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੀਲੇ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ : ਭਿੰਡੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ 8 ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ 7 ਕਿਸਮਾਂ ਬੀਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀਲੇ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨ ਦੀ

ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਿੰਡੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਜੂੰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਮੈਟਾਸਿਸਟਾਕਸ 25 ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਰੋਗੋਰ 30 ਤਾਕਤ ਨੂੰ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਬਾਗਬਾਨੀ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿੰਬੂ, ਅੰਬ, ਅਮਰੂਦ, ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ, ਲੀਚੀ ਆਦਿ ਤੇ ਫਲ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਹੀ ਵਕਫੇ ਤੇ ਦਿਉ। ਲੀਚੀ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਫਲ ਘੱਟ ਫਟਦਾ ਹੈ। ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਬੇਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਬੇਰਾਂ ਨੂੰ ਛੰਗਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸੀ ਰੂੜੀ ਪਾ ਦਿਉ। ਸੱਤਰੇ ਅਤੇ ਮਾਲਟਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹੜ (ਸਕੈਬ) ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੋਰਡੋ ਮਿਸ਼ਰਣ (2:2:250) ਜਾਂ ਕੌਪਰ ਐਕਸਫਲੋਰਾਈਡ (0.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ ਜੀਰਮ 27 ਐੱਸ ਸੀ (0.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਜਾਂ ਡਾਈਥੇਨ ਐੱਮ-45 (0.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ), ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਂ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਲੀ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਬੋਰਡੋ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪੋਪਲਰ : ਜੇ ਸੁੰਡੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਇਨਲਫਾਸ 25 ਈ ਸੀ 4 ਮਿ.ਲਿ. ਜਾਂ ਪਰੋਫੈਨੋਫਾਸ 50 ਈ ਸੀ 2 ਮਿ.ਲਿ. ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਰਾਕਿੰਗ ਪੰਪ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ : ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਗਲ-ਘੋਟੂ, ਪੱਟ-ਸੋਜ਼ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਗਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਚਿੱਚੜਾਂ, ਜੁੱਆਂ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 0.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਿਊਟੋਕਸ ਦਵਾਈ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਉੱਪਰ ਦਵਾਈ ਲਗਾਉਣ ਜਾਂ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿਚ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੱਕ ਕਾਪੀ

ਦੇਸ਼ : 15 ਰੁਪਏ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ

ਦੇਸ਼ : 50 ਰੁਪਏ

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

ਦੇਸ਼ : 500 ਰੁਪਏ

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ :

ਧਰਮਾਤਮਾ ਖੇਤੀ

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਈਮੇਲ : info@ggssc.net ਸੰਪਰਕ : 0161-2450352

ਚੰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰ: 07541000007106 IFSC Code : PSIB 0000754

ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਐਡਰੈਸ ਈਮੇਲ info@ggssc.net ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਢਿਲੋਂ) ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, 3317, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਦੁੱਗਰੀ, ਫੇਜ਼-2, ਲੁਧਿਆਣਾ 94170-87328

ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਢਿਲੋਂ) ਇਕ ਸੂਝਵਾਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਨੀਤੀਵਾਨ ਵੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਖੜੋਤ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਡਾ. ਢਿਲੋਂ ਨੂੰ ਫਸਲ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੱਕੀ ਮਾਹਿਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਗਿਆਨ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੱਕੀ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕਹਰੀ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਦੋਗਲੀ ਕਿਸਮ 'ਪਾਰਸ' ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਢਿਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਖਹਿਰਾ) ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਸਦਕਾ ਹੀ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੁਣ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤੀ ਮੱਕੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਅਗੋਤੀ-76, ਪ੍ਰਤਾਪ, ਸੰਗਮ, ਨਵਜੋਤ, ਸਰਤਾਜ, ਕਿਰਨ, ਜੇ-1006, ਮੇਘਾ, ਕੇਸਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਸੱਠੀ-1, ਪਰਲ ਪੋਪਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਜੇ ਐਚ 3459 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਤਰਨਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਚੇਬਰਜੀ ਵਿਖੇ 27 ਜੂਨ, 1947 ਨੂੰ ਸ. ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਡਾ. ਢਿਲੋਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਕਸੀਕੋ, ਜਰਮਨੀ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਵੀ ਉਚੇਰੀ

ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਹੀ ਬੀਤਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਮੱਕੀ ਖੋਜ ਮਾਹਿਰ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੱਕੀ ਖੋਜ ਮਾਹਿਰ ਬਣੇ।

ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਸਦਕਾ ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬੀਜ ਤੇ ਮੁੜ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੋਜ ਬਣੇ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਨ ਬੀ ਪੀ ਜੀ ਆਰ ਰਹੇ। ਉਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਮਨਵਾਇਆ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਖੋਜ ਬਣੇ ਤੇ ਮੁੜ ਜਰਮਨੀ ਵਿਖੇ ਮੱਕੀ ਬਾਇਓਟਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਬਾਗਡੋਰ ਇਕ ਜੂਨ 2011 ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੀ ਪੀਏਯੂ ਨੂੰ ਐਗਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਨਮਾਨ-2015 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ। ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੇਟ ਬਣਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਰਲ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਡਾ. ਢਿਲੋਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਨਾਮ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਾਇੰਸ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ 2016 ਵਿਚ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਡਾ. ਬੀ ਪੀ ਪਾਲ ਇਨਾਮ, ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਸੀਨ ਇਨਾਮ, ਰਫੀ ਅਹਿਮਦ ਕਿਦਵਈ ਇਨਾਮ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਨਾਮ, ਜੇ ਸੀ ਬੇਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ, ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਇਨਾਮ ਮੱਕੀ ਖੋਜ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਅਕੈਡਮੀ

ਆਫ ਸਾਇੰਸਜ਼, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਾਇੰਸ ਅਕੈਡਮੀ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਐਗਰੀ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਅਧਾਰਿਤ 350 ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਡਾ. ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਖੋਜ, ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਪਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ, ਕੁਝ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਭਰਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ। ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਵਧਾਈ। ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ, ਬਾਇਓਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਨੈਨੋ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਦਾ ਪਦਾਰਥੀਕਰਨ, ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਠੀਕ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੱਕਣ ਤੇ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਵਾਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ, ਟਮਾਟਰ ਤੇ ਬੈਂਗਣ ਉਤੇ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪਸਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ। ਪੰਜ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਗੈਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਈ। ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਕਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੀ ਟੀ ਕਿਸਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਰਮੇ ਵਿਚ ਬੀ ਟੀ ਕਿਸਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬੀਜ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਹਿਲਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਾ ਬਣੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬੀ ਟੀ ਕਿਸਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਸਮ ਪੀਏਯੂ ਬੀ ਟੀ-1 ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਅਸਾਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬੀ ਟੀ ਜੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਨੂੰ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝੜਣ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜਮਾਂਹ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕੀਟਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕਈ ਨਵੇਂ ਹੋਸਟਲ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕਦੇ ਆਪ ਅਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰੇ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਈ ਪੈਡ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਅਹੁੜਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਇਕਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮੇਂ ਕੋਈ 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ 25 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਛੋਲਿਆ, ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਰਾਜਮਾਂਹ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਕੋਈ 22 ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹਨਾਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਰੱਖੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਬਣੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਰੱਖਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਖੋਜ ਤੇ ਪਸਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨਰਮੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਲ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਾ. ਢਿੱਲੋਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਡਾ. ਢਿੱਲੋਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ (1917) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਪਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਖੇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਸਾਲੇ ਇੰਡੀਆ ਟੂਡੇ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ 70ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਸਮੇਂ ਛਾਪੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ 70 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗਿ ਅਚਿੰਤਾ॥

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਅਮਨ' 478-ਡੀ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋਬਾਈਲ : 98885-14670

ਅਜੋਕੇ ਭੱਜ ਦੌੜ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੈ ਚਿੰਤਾ। ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਨਵੀ' ਕਿਨਾਰੇ ਰੁੱਖੜਾ' ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੱਕ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਉਹਾਰ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ, ਆਰਟ ਆਫ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਗੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਹੈ Stress Management-ਜਾਂ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ/ਤਣਾਅ ਪ੍ਰਬੰਧਨ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ ਤਣਾਅ ਮੁਕਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ 'ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗਿ ਅਚਿੰਤਾ'। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸੌਣ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਗਣ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਇਸੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਜੋਕੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਾਇੰਸ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਚਿੰਤਾਗ੍ਰਸਤ ਹੈ-ਚਿੰਤਤ ਹੀ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ਕੋਇ....ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਸਦੀਵੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਸਦੀਵੀ ਮੁਕਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ-ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। "ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੇ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ॥" ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ "ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ।" ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਮੁੱਕ ਗਈ, ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਦੁਬਿਧਾ ਮੁੱਕ ਗਈ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਯਥਾ : ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇ ਤ ਕਾਹੇ ਡਰਪੀਐ ਅਤੇ

ਜਿਉ ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਉ ਹੋਵਣਾ॥

ਜਹ ਜਹ ਰਖਹਿ ਆਪਿ ਤਹ ਜਾਇ ਖੜੋਵਣਾ॥ (ਅੰਕ ੫੨੩)

ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੂਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ, ਜਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਉੱਤੇ - ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤਿ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ॥

ਜਲ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇਅਨੁ ਤਿਨਾ ਭਿ ਰੋਜੀ ਦੇਇ॥ (ਅੰਕ ੯੫੫)

ਟਾਈਟੈਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਮਲਬਾ ਇੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਪਿਆ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਅਜੇ ਤੱਕ - ਪਰ ਇੰਨੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਜ਼ਰੇ ਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਜ਼ਰੇ ਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਕਾਹਦੀ?

ਵੈਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਾਹਦੀ? ਮਨ ਵਿਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ? ਇਕ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹੈ...ਜੀਵਨ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ। ਦੂਜਾ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੈ ਨਾ ਅਜੀਬ ਵਿਡੰਬਣਾ-ਬੰਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਕਰੇ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਜੇ ਇੰਝ ਨਾ ਹੋਇਆ? ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਰਹੇਗੀ-ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਲੱਗੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਜਾਗ ਉੱਠੇਗਾ :

ਚਿੰਤਾ ਤਾ ਕੀ ਕੀਜੀਐ ਜੋ ਅਨਹੋਨੀ ਹੋਇ॥

ਇਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਸਾਰ ਕੋ ਨਾਨਕ ਬਿਰੁ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ (ਅੰਕ ੧੪੨੮)

ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਉ ਉਸ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪਛਾਣੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ :

ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗਿ ਅਚਿੰਤਾ॥ (ਅੰਕ ੧੧੩੬)

ਪਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਜਾਗੇਗਾ:

ਜਹਾ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂੰ ਵਰਤੰਤਾ॥ (ਅੰਕ ੧੧੩੬)

“ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ”

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਆਰਥਿਕ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਈ

ਐਗਰੋ ਹੈਲਪਲਾਈਨ

♦ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਵਾਇਤੀ (Conventional) ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ (Crop cycle) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ (Crop diversification) ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ♦ ਵਪਾਰਕ ਫਸਲਾਂ (Cash Crops) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ♦ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਬੰਧਤ ਉਦਯੋਗ (Agro-based Projects) ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੁੰਬਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ (Mushroom), ਮਧੂ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਨ (Bee keeping), ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਿੱਤਾ (Dairy Farming) ਆਦਿ। ♦ ਲਘੂ ਖਾਧ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਇਕਾਈਆਂ (Small Scale Food Processing Units) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਬੰਧਤ ਮਾਹਿਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਹਲਕਾਅ	ਡਾ: ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿੰਘ	98884-66676
ਫਸਲ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	99140-04544
ਫਸਲ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ	98886-10009
ਬੈਂਕਾਂ ਸਬੰਧੀ	ਸ੍ਰ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ	98141-80263
ਪੌਦਾ ਰੋਗ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ	98159-49972
ਪੌਦਾ ਰੋਗ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ	98156-59837
ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ	98555-41579
ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ	94178-06677
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਹਿਕਮਾ	ਸ੍ਰ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ	98726-16451
ਭੂਮੀ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ	90231-09001
ਭੂਮੀ ਵਿਗਿਆਨ	ਡਾ: ਇੰਦਰ ਮੋਹਨ	98155-45359
ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਡਾ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ	98146-89269
ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ	ਡਾ: ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	94176-69368
ਫਾਰਮ ਪ੍ਰਬੰਧ	ਡਾ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	98144-35516
ਪਸ਼ੂਆਂ ਸਬੰਧੀ	ਡਾ: ਰਣਜੋਧਨ ਸਿੰਘ	98726-56429
ਪਸ਼ੂਆਂ ਸਬੰਧੀ	ਡਾ: ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਾਲ	98728-00342
ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ	ਡਾ: ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ	95011-15273
ਬਾਗਬਾਨੀ	ਡਾ: ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ	93179-13130
ਬਾਗਬਾਨੀ	ਡਾ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ	94171-46657
ਸਬਜ਼ੀਆਂ	ਡਾ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ	95011-15223
ਸਬਜ਼ੀਆਂ	ਡਾ: ਜਗਵੰਤ ਸਿੰਘ	98153-72982
ਫਾਰਮ ਮਸ਼ੀਨਰੀ	ਡਾ: ਈਸ਼ਵਰ ਕੁਮਾਰ	98882-03704
ਫਾਰਮ ਮਸ਼ੀਨਰੀ	ਡਾ: ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ	98760-96220
ਫਾਰਮ ਮਸ਼ੀਨਰੀ	ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	98159-60785
ਬੀਮਾ ਸਬੰਧੀ	ਡਾ: ਚਿਰਜੀਵ ਸਿੰਘ	98147-32656
ਡਾਈਟੀਸ਼ੀਅਨ	ਸੁਦਾਰਨੀ ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ	90233-38729
ਖੁੰਬਾਂ ਸਬੰਧੀ	ਡਾ: ਰਾਜਪਾਲ	98147-33843
ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ	ਡਾ: ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ	94639-15034
ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ	ਡਾ: ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ	98760-81778

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ

ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਫੋਨ : 0161-2450352, 99140-04544 E-mail : info@ggssc.net

The **Choice** of Progressive
Growers **Worldwide**

NATIONAL AGRO INDUSTRIES

Seeding Machinery People

SERVING FARMERS
FROM LAST
60 years

1st Manufacturer of
SEED DRILLS
IN INDIA.

National Zero Till Ferti Seed Drill

Zero Till Happy Seeder

National Raised Bed Planter

National Multi Crop Ridge Planter

STATE
AWARD
WINNER

National Pneumatic Planter

National Stanhay Planter
(For Seeding of Vegetables Seeds)

An ISO 9001:2008
Certified Co.

NATIONAL AGRO INDUSTRIES

LINK ROAD, INDL. AREA-'A', LUDHIANA-3(PB.) INDIA.
PH : +91-161-2222041, 5087853 FAX : 0161-4621299

www.nationalagro.com
email: sales@nationalagro.com
HELPLINE NO. 81 46 101 101